

## **Een casestudy naar het referendum in Huizen:**

**Een onderzoek naar het Huizer referendum van 10 juni 2004, op basis van de Tijdelijke referendumwet, over de aanpassing van de verordening speelautomatenhallen 1998**

**Naam: I. H. Boonstra (Idse)**  
**Studentnummer: S0048453**  
**Docent: Dr. M. Rosema**  
**Bacheloropdracht**  
**Datum: 15 december 2006**

## **Inhoudsopgave**

Inleiding	3
1.De Tijdelijke referendumwet	8
2.Besluit gemeenteraad Huizen en aanleiding voor het referendum	10
2.1.Verordening speelautomatenhallen 1998 en aanpassing daarvan	10
2.2.Argumenten voor aanpassing van de verordening	10
2.3.Besluit gemeenteraad 27 november 2003	12
3.Initiatiefneming van het referendum en campagnes	14
3.1.Initiatiefneming	14
3.2.Tegenstanders van een speelautomatenhal: Comité Gokhal NEE	15
3.3.Voorstanders van een speelautomatenhal: Stichting Uitgaanscentrum Ja!	16
3.4.Overige acties	17
3.5.Conclusie	18
4.Organisatie van het referendum	19
4.1.Referendumcommissie	19
4.2.Vaststelling datum referendum	20
4.3.Informatievoorziening door de gemeente	21
4.4.Subsidie voor campagnes door derden	23
4.5.Dag van stemming en referendumvraag	24
4.6.Kosten van het referendum	26
4.7.Problemen bij de organisatie	28
5.Uitslag van het referendum	30
5.1.Uitslag van het referendum	30
5.2.Reacties uit de gemeenteraad naar aanleiding van de uitslag	33
6.Gevolgen van de uitslag van het referendum	35
6.1.De ontwerp motie	35
6.2.De stemming over de motie	36
6.3.Schadevergoeding	38
6.4.Referendumverordening	38
7.Conclusie en aanbevelingen	40
7.1.Conclusie	40
7.2.Aanbevelingen	43
Bijlagen	47
Bijlage 1: Kostenraming voor het referendum (7 april 2004)	47
Bijlage 2: Ontwerp motie	48
Noten	51

## Inleiding

### Het referendum in Huizen

In Huizen werd op 10 juni 2004 een correctief raadgevend referendum gehouden. Dit referendum ging over het besluit van de Huizer gemeenteraad, zo'n zeven maanden eerder, om de verordening speelautomatenhallen 1998 aan te passen, zodat de komst van een elektronisch casino in Huizen mogelijk werd. Het referendum was correctief in die zin dat de kiezer kon stemmen over een reeds genomen raadsbeslissing, om zo de gemeenteraad te adviseren het genomen besluit terug te draaien. Raadgevend in die zin dat het referendum werd gehouden op initiatief van burgers en niet bindend was.<sup>1</sup> Om zo'n raadgevend correctief referendum op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau mogelijk te maken, gold de Tijdelijke Referendumwet tussen 2002 en 2005, welke totstandkwam na de nacht van Wiegel.<sup>2</sup> Om een referendum op basis van deze wet te organiseren, moesten in twee rondes 'handtekeningen' verzameld worden, namelijk voor een inleidend verzoek en een definitief verzoek ter ondersteuning van het inleidend verzoek voor een referendum.<sup>3</sup> Beide drempels werden in Huizen in ruime mate gehaald.<sup>4</sup> Na deze verplichte drempels te hebben doorlopen was het referendum een feit. Op 19 februari 2004 besloot het Centraal Stembureau dat op 10 juni 2004 in Huizen op basis van de Tijdelijke referendumwet (TRW) een referendum plaats zou vinden, tegelijkertijd met de verkiezingen voor het Europees Parlement.<sup>5</sup> Maar wat ging hieraan vooraf?

De gedeeltelijk leegstaande en slecht functionerende Graaf Wichman, het uitgaanscentrum tegenover het gemeentehuis in Huizen, is de plaatselijke politici al tijden een doorn in het oog. Om dit uitgaanscentrum nieuw leven in te blazen, diende een plaatselijke onderneming, Kaapstad Holding BV, op verzoek van het gemeentebestuur een bedrijfsplan in.<sup>6</sup> Om een goedlopend uitgaanscentrum mogelijk te maken was de komst van een elektronisch casino met 75 kansspeelautomaten noodzakelijk, aldus de ondernemer dhr. Van der Hulst van Kaapstad Holding BV.<sup>7</sup> Alvorens tot uitvoer van de plannen over te kunnen gaan, dienden echter enkele artikelen uit de plaatselijke verordening speelautomatenhallen 1998 te worden aangepast. Het besluit tot aanpassing van de verordening werd door het college van B&W aan de gemeenteraad voorgelegd, welke op 27 november 2003 met de kleinst mogelijke meerderheid van 14 tegen 13 stemmen voor dit besluit stemde.<sup>8</sup> Het casino kon dus realiteit worden in Huizen en de Graaf Wichman van de ondergang redden, ware het niet dat een 20-jarige student diezelfde avond van het raadsbesluit besloot om een referendum

aan te vragen over de aanpassing van de verordening en dus de komst van een casino in Huizen.<sup>9</sup>

De opkomst bij het referendum op 10 juni was 51,8%, waarvan 72,3% tegen de aanpassing van de plaatselijke verordening speelautomaathallen 1998 stemde. Hiermee werd de in art. 5 van de Tijdelijke referendumwet vereiste drempel ruim gehaald: art. 5 TRW stelt dat van de opgekomen kiezers het aantal tegenstemmers (dus tegen een genomen besluit) minstens 30% van alle bij het referendum betrokken kiesgerechtigden moet vormen. Dit percentage werd behaald, namelijk 37,7%. Op 1 juli 2004 heeft de gemeenteraad, na een motie van enkele raadsfracties, haar besluit om een grotere speelautomatenhal in de Graaf Wichman toe te staan, ingetrokken.<sup>10</sup> In de motie werd tevens aangegeven dat een -nog uit te werken- voorstel voor besluitvorming in de gemeenteraad, waarbij men diende uit te gaan van een nuloptie voor kansspelautomaten (gokkasten<sup>11</sup>), tot stand moest komen. Dit moest de komst van een speelautomatenhal, een elektronisch casino, in Huizen in de toekomst onmogelijk maken.<sup>12</sup> De gemeenteraad nam de motie met een grote meerderheid aan.<sup>13</sup>

### Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om de totstandkoming van een gemeentelijk referendum, op basis van de Tijdelijke referendumwet gehouden in Huizen, te beschrijven en evalueren, en op basis daarvan aanbevelingen voor mogelijk toekomstige referenda te geven. Getracht wordt om de aanloop naar het referendum, waaronder de oorzaak voor het aanvragen van het referendum, te beschrijven, maar ook om de rol die de gemeente speelde in de organisatie van het referendum en de aanloop naar de dag van stemming te beschrijven en te evalueren.

Voor de beschrijving van zo'n referendum is niet alleen de aanleiding voor het referendum en de rol van en organisatie door de gemeente interessant, maar ook de manier waarop bekendheid werd gegeven aan het referendum, onder andere door derden (anderen dan de gemeente), en de visie op voorgaande punten door verschillende gemeenteraadsleden. Tevens is van belang wat de uitslag van het referendum was en wat er uiteindelijk gebeurd is met het aanvankelijk genomen besluit, dat onderwerp vormde van het referendum. Aan de hand van conclusies worden vervolgens enkele aanbevelingen gedaan met het oog op zaken die beter hadden kunnen lopen tijdens het onderzochte referendum, en leerpunten opleveren voor mogelijk toekomstige referenda.

Een analytisch en evaluatieonderzoek als deze is om meerdere redenen interessant en van belang, zowel om maatschappelijke als wetenschappelijke redenen. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen maatschappelijk van belang zijn, aangezien referenda mogelijk bijdragen

aan verkleining van de kloof tussen de overheid en de burger, of althans dat gevoel teweeg kunnen brengen. Burgers hoeven dus niet eenmaal te stemmen en besluitvorming en beleidsvorming verder voor vier jaar over te laten aan een kleine groep mensen (bijvoorbeeld de gemeenteraad), maar de burger kan middels referenda meedoen aan die besluitvorming. De burger wordt zo meer gestimuleerd om politiek bezig te zijn, en om zijn stem nog directer - naast Tweede Kamer, provinciale en gemeenteraadsverkiezingen- te laten gelden in bepaalde beleidskwesties. Belangrijk is dan wel dat het hele referendum goed verloopt. Hiermee komen we op een tweede belangrijk punt. Evaluatie van een gehouden plaatselijk referendum is van belang, zodat bij toekomstige referenda, zij het in dezelfde gemeente of in een andere gemeente, provincie of landelijk, rekening kan worden gehouden met bepaalde voor- en nadelen van werkwijzen of procedures die zijn gehanteerd in het geëvalueerde referendum. Op basis van evaluaties van meerdere gehouden referenda kunnen werkwijzen worden aangepast of aangevuld om een referendum zo goed mogelijk en democratisch te laten verlopen.

Echter, hoe mooi de idee ‘referendum’ en directe inspraak door de burger in politieke kwesties ook moge klinken, mogelijk kleven er ook enkele nadelen aan vast waarmee rekening moet worden gehouden in onderzoek naar de wenselijkheid en werking van referenda. Koopmans somt enkele van die nadelen op: bevoegde organen worden gepasseerd, er bestaat een gevaar van een lage kiezersopkomst, er kunnen problemen ontstaan met betrekking tot het formuleren van adequate vraagstellingen waarop met ja of nee kan worden geantwoord en het gevaar van ‘one-issue’ campagnes, waardoor onderdelen van een samenhangend beleid geïsoleerd kunnen worden.<sup>14</sup> Lijphart voegt hieraan nog een argument toe, namelijk dat “Because they cannot measure intensities of beliefs or work things out through discussion and discovery, referendums are bound to be more dangerous than representative assemblies to minority right”.<sup>15</sup>

Wetenschappelijk gezien is dit onderzoek van belang, omdat het bijdraagt aan theorievorming over het referendum als democratisch instrument.<sup>16</sup> Mogelijk draagt het onderzoek bij aan nieuwe regels omtrent (een goed verloop van) toekomstige referenda. Tevens kan na evaluaties van alle gehouden referenda die waren gebaseerd op de Tijdelijke referendumwet, de Tijdelijke referendumwet zelf ook worden geëvalueerd. Zoals in dit onderzoek, het uitvoeren van een casestudy, kan zo’n casestudy ook voor de andere referenda gehouden op basis van deze wet worden uitgevoerd. Zo kan een nomothetische theorie worden gevormd, op basis van deze idiografische onderzoeken.<sup>17</sup> De eisen die in de TRW worden gesteld aan een te houden referendum kunnen onder de loep worden genomen en

mogelijk als leidraad dienen voor verder wet- en regelgeving met betrekking tot referenda, zij het voor landelijke wetgeving dan wel voor plaatselijke verordeningen. Tevens kan worden getracht oplossingen te zoeken voor de onder andere door Koopmans weergegeven mogelijke problemen klevend aan referenda.

Eerder in deze inleiding werd het begrip correctief raadgevend referendum kort uitgelegd. Het is niet de intentie dat dit onderzoek referenda in het algemeen uitvoerig gaat beschrijven: verwacht mag worden dat het concept referendum algemeen bekend is, zij het niet altijd in precisie, maar wel het algemene idee erachter. De bedoeling van dit onderzoek is om te bekijken hoe zo'n referendum, op basis van de Tijdelijke Referendumwet, in zijn werking en hoe betrokkenen in de organisatie van het referendum hun rol uitvoeren.

### Onderzoeksmethode

In dit beschrijvend onderzoek, in de vorm van een casestudy, zullen de aanloop naar, de organisatie en de gevolgen van het referendum in Huizen uitvoerig worden behandeld. Belangrijke vragen die hierbij worden beantwoord zijn onder andere welk besluit leidde tot de vraag om een referendum, of er problemen ontstonden in de aanloop naar het referendum en op de dag van stemming, hoe de gemeente haar rol vervulde, wat de uitslag was van het referendum en welke gevolgen dit had voor het besluit in kwestie. Informatie hierover wordt verkregen door het bestuderen van documenten en literatuur en door bij het referendum betrokken personen te interviewen. Onder relevante documenten kunnen notulen van de gemeenteraad over het referendum worden verstaan, maar ook eventuele correspondentie tussen actoren betrokken bij het referendum en adviezen aan en van het college van B&W. Tevens zal literatuur over de Tijdelijke referendumwet en referenda in het algemeen worden bestudeerd en behandeld. Voorbeelden van te interviewen personen zijn betrokken ambtenaren, gemeenteraadsleden en de initiatiefnemer van het referendum.

### Opbouw van het onderzoek

Alvorens in het referendum van Huizen te duiken wordt de Tijdelijke referendumwet, en enkele belangrijke artikelen uit deze wet, behandeld om beknopt te illustreren wat deze wet inhoudt en hoe een referendum tot stand komt volgens deze wet. Daarna komt het besluit van de gemeenteraad, welke de aanleiding vormde voor het referendum, aan de orde. Hierna zal de initiatiefneming worden besproken, net als enkele actiegroepen die zich sterk hebben gemaakt voor of tegen de komst van het casino. Dan komt de organisatie van het referendum door de gemeente aan de orde, waaronder vaststelling van de datum waarop het referendum

werd gehouden, subsidieverlening, wel of niet een referendumcommissie, de dag van stemming en informatievoorziening aan de burger. Ook wordt getracht de kosten van het referendum weer te geven. Tevens zullen enkele organisatiefouten worden besproken. Daarna komt de uitslag van het referendum aan de orde, waarin ook enkele reacties van de op de uitslag gemeenteraad, gebleken uit interviews en documentenstudie, worden geprojecteerd. Vervolgens is er een hoofdstuk gewijd aan de gevolgen van de uitslag van het referendum. Het onderzoek zal worden afgesloten met een algemene conclusie met enkele aanbevelingen aangaande toekomstige referenda.

## **1.De Tijdelijke referendumwet (TRW)**

Huizen is, naast Hilversum, Voerendaal en Zwolle, één van de vier gemeenten die een lokaal (gemeentelijk) referendum hielden op basis van de Tijdelijke referendumwet.<sup>18</sup> Huizen, Hilversum en Voerendaal hielden hun referenda tussen 1 januari 2002 en 1 januari 2005, de geldingsduur van de Tijdelijke referendumwet.<sup>19</sup> Voor het Zwolse referendum vond de dag van stemming kort na 1 januari 2005 plaats (namelijk 2 maart 2005<sup>20</sup>). Maar hoe kwam de Tijdelijke referendumwet nu tot stand en wat houdt deze wet in?

De Tijdelijke referendumwet was, zoals de naam al aangeeft, een tijdelijke wet, die het mogelijk maakte dat de nationale overheid, de provincie of gemeente een referendum organiseerde wanneer de burger over een gevoelig of belangrijk beleidsvraagstuk haar mening wilde geven en daarom, met genoeg kiesgerechtigden, een referendum aanvraag. Deze tijdelijke wet kwam niet zonder horten en stoten tot stand. Het onderwerp ‘referendum’ had al enige malen de politieke agenda bereikt, en zo ook in 1994. In het kabinet Kok-I werd het streven naar invoering van een correctief wetgevingsreferendum onderdeel van het regeerakkoord. Om de mogelijkheid van zo’n referendum te realiseren diende de grondwet te worden aangepast. Een wetsvoorstel hiervoor werd in het tweede kabinet Kok in 1999 door de Eerste Kamer verworpen. Dit voorval, bekend als de nacht van Wiegel, leidde tot een kabinetscrisis. Hierna werd een tijdelijke wet, de Tijdelijke referendumwet, aangenomen op basis waarvan referenda konden worden gehouden.<sup>21</sup> Na 1 januari 2005 geldt deze wet niet meer, en moeten referenda op grond van andere regelingen of wetten worden gehouden.<sup>22</sup>

Belangrijke eisen in deze tijdelijke wet waren onder meer art. 2 tot en met 4, waarin stond hoeveel kiesgerechtigden een inleidend verzoek en daarna een definitief verzoek ter ondersteuning van het inleidend verzoek moesten indienen wilde er een referendum worden gerealiseerd. Het vereiste aantal indieners van verzoeken is afhankelijk van de grootte van de gemeente. Ook art. 5 Tijdelijke referendumwet, namelijk dat van de opgekomen kiezers het aantal tegenstemmers (dus niet eens met het besluit) minstens 30% van de kiesgerechtigden moest vormen, is een belangrijk artikel. Pas dan geldt de uitslag van het referendum als een raadgevende uitspraak tot afwijzing van een genomen besluit. De uitslag van een raadgevend referendum is niet bindend. Wel moet de overheid, in dit onderzoek de gemeenteraad, haar besluit heroverwegen en kan zij kiezen het besluit door te zetten of in te trekken.<sup>23</sup>

Een gemeentelijk referendum volgens de TRW mag niet over elk onderwerp gaan, hier zijn regels voor (art. 8 TRW). Een gemeentelijk referendum kan onder andere worden gehouden over een besluit van de gemeenteraad, inhoudende een algemeen verbindend voorschrift of intrekking ervan (art. 8 lid 1a), over een besluit betreffende een mondelinge of



schriftelijke vraag aan het college van B&W(lid 1b) en over wijziging van de naam van de gemeente (lid 1c).

Art. 23 lid 2 stelt dat wanneer onherroepelijk vastgesteld is dat het referendum geleid heeft tot een raadgevende uitspraak tot afwijzing van het besluit, de gemeenteraad zo snel mogelijk een besluit moet nemen ter intrekking of inwerkingtreding van het besluit dat onderwerp van het referendum was.

Wat betreft de kiesgerechtigdheid voor het gemeentelijk referendum, zijn zij kiesgerechtigd die dat ook zijn voor de gemeenteraadsverkiezingen (art. 31 lid 1).

Niet onbelangrijk is de dag van stemming. De artikelen 110 lid 2 en 112 TRW stellen dat bij besluit van burgemeester (in Huizen destijds dhr. Verdier<sup>24</sup>) en wethouders als dag van stemming moet worden aangewezen een woensdag, welke valt binnen een termijn die begint op de vijftigste dag en eindigt na vier maanden nadat besloten werd dat er een referendum gehouden zal worden. Art. 111 lid 1 TRW vult aan dat, wanneer er binnen genoemde termijn reeds verkiezingen voor een ander doel worden gehouden, bijvoorbeeld Tweede Kamer of gemeenteraad, het te houden referendum tegelijk met die verkiezing dient te worden gehouden. In het geval van Huizen werd het referendum tegelijk met de verkiezing van leden van het Europees Parlement gehouden. De gemeente, stelt art. 114 TRW, moet de burger tijdig bekend maken met de inhoud van het besluit waarover het referendum zal gaan. Tevens zijn er regels opgenomen in de wet met betrekking tot de inhoud van het stembiljet (art. 115 TRW) en bekendmaking van de uitslag van het referendum (art. 138 TRW).

## **2. Besluit gemeenteraad Huizen en aanleiding voor het referendum**

Voordat in de raadsvergadering van 27 november 2003 het besluit werd genomen om de speelautomatenverordening aan te passen, gold in Huizen de verordening speelautomatenhallen 1998. Deze verordening komt hier kort aan de orde, net als de stand van zaken rond het uitgaanscentrum ten tijde van die vergadering. Tevens wordt een overzicht gegeven van het aantal voor- en tegenstemmers met betrekking tot de aanpassing van de verordening speelautomatenhallen 1998 tijdens genoemde raadsvergadering.

### 2.1 Verordening speelautomatenhallen 1998 en aanpassing daarvan

Op 12 november 1998<sup>25</sup>, stelde de gemeenteraad een verordening op de kansspelen vast (verordening speelautomatenhallen 1998), waarin onder meer was vastgesteld dat aan de Graaf Wichman en het gebied van de Oude Haven een vergunning voor een speelautomatenhal kon worden verleend. Dhr. Van der Hulst heeft huurrechten verkregen voor bedrijfspanden rond de Oude Haven, waar hij een horecazaken wilde gaan exploiteren<sup>26</sup>, waarvan een elektronisch casino deel uit moest maken.<sup>27</sup> Het college daarentegen had voor dit gebied plannen voor woningbouw en/of toeristische of recreatieve activiteiten, en wilde ook dat het uitgaan zoveel mogelijk op één plaats werd geconcentreerd.<sup>28</sup> Op voorstel van de gemeente kon dhr. Van der Hulst in de Graaf Wichman een speelautomatenhal vestigen<sup>29</sup>, waarop dhr. Van der Hulst niet meer in de Oude Haven een casino kon realiseren. Daarvoor zou de verordening uit 1998 aangepast worden zodat slechts nog in De Graaf Wichman een vergunning voor een elektronisch casino mogelijk was.<sup>30</sup> Aangezien zo'n casino in het centrum enigszins gevoelig lag, zijn er voor er besluitvorming plaatsvond enkele voorwaarden gesteld aan een casino, zoals permanent professioneel toezicht en een minimumleeftijd van 21 jaar. Tevens is de Jellinek-kliniek Gooi en Vechtstreek, deskundig op het gebied van verslavingszorg, geraadpleegd ten behoeve van het besluitvormingsproces.<sup>31</sup> De kliniek gaf op een georganiseerde avond, nog voor 27 november 2003, informatie over gokverslaving, om raadsleden op die manier een weloverwogen beslissing te kunnen laten nemen op 27 november 2003.<sup>32</sup> Volgens sommigen was de informatievoorziening van de kliniek echter gekleurd, in die zin dat leek dat de kliniek, om werk te behouden, de komst van een elektronisch casino niet afkeurde en belang had bij de komst ervan.<sup>33</sup>

### 2.2 Argumenten voor aanpassing van de verordening 1998

Er waren enkele redenen waarom tot aanpassing van de verordening speelautomatenhallen 1998 (hierna: verordening 1998) diende te worden overgegaan. Deze waren het nieuw leven

inblazen van de Graaf Wichman, de genoemde plannen die de gemeente met de Oude Haven had en het vertrek van het snookercentrum uit de Keucheniusstraat.<sup>34</sup> Een en ander werd uiteengezet in de publiekssamenvatting 'referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen', ter beschikking gesteld door de gemeente. In de samenvatting is te lezen dat de centrale overweging voor aanpassing van de verordening 1998 de situatie was waarin de Graaf Wichman, het plaatselijk uitgaanscentrum (hierna: centrum) van dhr. Van Eijl<sup>35</sup>, verkeerde. De behoeften van verschillende groeperingen konden niet in het centrum worden bevredigd. Vooral de belangrijkste onderdelen van het centrum draaiden al een tijd slecht en op de korte termijn zou dit naar verwachting niet beter worden.<sup>36</sup> Eén van de onderdelen van het centrum was de kelder met 22 behendigheidsautomaten.<sup>37</sup> In art. 2 lid 2 van de verordening 1998 stond dat de burgemeester enkel vergunning kon verlenen voor een speelautomatenhal met behendigheidsautomaten. In art. 1 lid D1 wordt zo'n automaat omschreven als 'een speelautomaat waarvan het spelresultaat uitsluitend kan leiden tot een verlengde speelduur of het recht op gratis spellen'.<sup>38</sup>

De website van de PvdA Huizen<sup>39</sup> en een informatiebrief van 7 november 2003 op de website van het CDA Huizen voegen hier aan toe dat enkele onderdelen van het centrum al een tijd gesloten zijn. De belangrijkste oorzaak hiervan is de hoge huurprijs in combinatie met onjuist management in het verleden.<sup>40</sup>

Omdat bepaalde onderdelen zo slecht draaiden en de gemeente andere plannen had in de Oude Haven, heeft de heer Van der Hulst van Kaapstad Holding BV op verzoek van het gemeentebestuur (dat het plan ook unaniem steunde<sup>41</sup>) een plan ingediend bij het gemeentebestuur om de slecht draaiende onderdelen van het centrum te versterken, in de verwachting het centrum aantrekkelijker te maken.<sup>42</sup> Deze aanvraag met plan kwam binnen op 27 augustus 2003 op het gemeentehuis<sup>43</sup>, en op 17 november 2003 werd dhr. Van der Hulst te kennen gegeven dat zijn aanvraag in behandeling genomen was.<sup>44</sup> De publiekssamenvatting geeft verder aan dat dhr. Van der Hulst het grand café, snookercentrum, theater en zalencentrum weer tot leven zou brengen. Dit is volgens de ondernemer alleen realiseerbaar wanneer een speelautomatenhal of elektronisch casino met 75 speelautomaten (waaronder kansspelautomaten<sup>45</sup>) in het centrum kan worden gevestigd.<sup>46</sup> Voor deze plannen heeft Kaapstad Holding BV een partner gevonden in Krijco Amusement BV. Krijco is hierin financieel en qua exploitatie een goede partner, aldus de gemeente.<sup>47</sup>

In een voorstel van 24 november 2003 van het college van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad, gaf het college niet alleen aan het aantal plaatsen waar een speelautomatenhal kon worden gevestigd te reduceren van twee plaatsen<sup>48</sup> tot één plaats

(Graaf Wichman) en een maximum van 75 automaten te stellen, maar ook om de verordening 1998 aan te passen door een van de kernelementen te schrappen, namelijk het element waarin staat dat alleen behendigheidsautomaten en geen kansspelautomaten toegestaan zijn.<sup>49</sup> De verordening 1998 verstaat onder een kansspelautomaat ‘een speelautomaat die geen behendigheidsautomaat is’<sup>50</sup> en ‘waarbij het resultaat kan leiden tot de middellijke of onmiddellijke uitkering van prijzen of premies’.<sup>51</sup> De verordening 1998 diende sowieso gewijzigd te worden, omdat de Wet op de kansspelen was gewijzigd (1 juni 2000<sup>52</sup>) en de verordening 1998 niet meer in overeenstemming met die wet was. Volgens de wijziging van genoemde wet was het niet meer mogelijk om in een speelautomatenhal enkel behendigheidsautomaten toe te staan: als er een speelautomatenverordening vastgesteld was, dienden ook kansspelautomaten te worden toegestaan. Verder gaf het college aan een afweging te hebben gemaakt en te hebben besloten dat de bestuurlijke en maatschappelijke voordelen van de plannen (waaronder een nieuw impuls voor de Graaf Wichman en mogelijkheid van slechts één geconcentreerde speelhal, in De Graaf Wichman) zwaarder wegen dan het nadeel, namelijk dat er meer kansspelautomaten in Huizen komen met mogelijke kans op gokverslaving.<sup>53</sup> De gemeente Huizen wil meewerken aan het versterken van het centrum door in te stemmen met een speelautomatenhal met maximaal 75 kansspelautomaten. De komst van zo’n casino is volgens de gemeente noodzakelijk om een gezonde financiële exploitatie van het vernieuwde uitgaanscentrum mogelijk te maken. De reden voor de komst van een elektronisch casino is dus om de nodige hoge investeringen en exploitatiekosten te ondervangen. Dit zou perspectief moeten bieden voor de langere termijn.<sup>54</sup> De reden voor de verplaatsing van het snookercentrum naar de Graaf Wichman is dat het snookercentrum destijds nog middenin een woonwijk lag en de verhuizing bijdraagt aan zoveel mogelijke concentratie van horeca rond het uitgaanscentrum.<sup>55</sup>

### 2.3 Besluit gemeenteraad 27 november 2003

Op 27 november 2003 besloot de gemeenteraad met een kleine meerderheid, namelijk 14 tegen 13 stemmen, het collegevoorstel van 24 november aan te nemen en dus tot aanpassing van de gemeentelijke verordening speelautomatenhallen 1998. De verdeling der stemmen over voor en tegen het besluit wordt weergegeven in tabel 2.1.<sup>56</sup>

Tabel 2.1: De verdeling der stemmen op 27 november 2003

Voor		Tegen	
VVD	6	CDA	5
Leefbaar Huizen	4	GroenLinks	3
PvdA	3	ChristenUnie	2
D66	1	SGP	1
		Dorpsbelangen Huizen	1
		D66	1

Uit deze getallen komt naar voren dat de D66 fractie verdeeld was over dit vraagstuk: het ene D66 raadslid stemde naar aanleiding van berichten van het college van B&W dat alles betaalbaar en goed georganiseerd en besproken was, voor een casino. Het andere D66 raadslid stemde tegen een casino vanwege mogelijke toename in verslaving.<sup>57</sup> Het CDA was echter, na overleg in een ledenvergadering waaruit grote tegenstand tegen het casino bleek onder de leden, unaniem tegen.<sup>58</sup> Een casino in Huizen zou volgens de partij een aanzuigende werking uit de regio kunnen hebben.<sup>59</sup> De VVD stemde voor, want de VVD is voorvechter van vrij ondernemerschap en er bestond al de mogelijkheid om kansspelautomaten te plaatsen.<sup>60</sup> De PvdA stemde voor, om zo het uitgaanscentrum weer nieuw leven in te blazen, omdat in Huizen al gokgelegenheden bestond en omdat de wet was aangepast waardoor naast behendigheidsautomaten ook kansspelautomaten mogelijk werden.<sup>61</sup> Bij de overige partijen bestond geen twijfel over een casino. GroenLinks, ChristenUnie, SGP, en Dorpsbelangen Huizen waren direct tegen het voorstel. Belangrijke redenen van genoemde partijen hiervoor waren respectievelijk verpaupering van de Graaf Wichman, bijbelse overwegingen en vanwege mogelijke toename in gokverslaving, toename van de geestelijke armoede in Huizen, en dat veel burgers tegen het voorstel waren gezien ingediende handtekeningen.<sup>62</sup> Leefbaar Huizen was meteen voor, om reden dat er eisen aan een speelautomatenhal werden gesteld en verwacht werd dat deze door het college werden gehandhaafd.<sup>63</sup>

### **3. Initiatiefneming van het referendum en campagnes**

In dit hoofdstuk komen de initiatiefneming voor het referendum en de actiegroepen die campagne voerden in de aanloop naar het referendum aan de orde. Tevens worden acties van anderen behandeld. De initiatiefneming kwam van de kant van het -destijds nog niet opgerichte- Comité Gokhal NEE (hierna: het comité), welke campagne voerde tegen de komst van een casino. Maar ook de 'tegenhanger' van dit comité, de Stichting Uitgaanscentrum Ja! (hierna: de stichting), zal de revue passeren. Deze stichting was voor de komst van een casino in de Graaf Wichman.<sup>64</sup> Beide groepen ontvingen ieder van de gemeente, welke hiertoe niet verplicht was<sup>65</sup> en ondanks tegenstand van de VVD<sup>66</sup>, als steun voor campagnevoering €5000,- subsidie<sup>67</sup>, waarvan gretig gebruik werd gemaakt.<sup>68</sup> Over de subsidie volgt meer in paragraaf 4.4 over subsidies voor campagnes door derden.

#### 3.1 Initiatiefneming

Op de ledenvergadering van 20 november 2003 van het CDA Huizen bleek dat een overgrote meerderheid tegen de komst van een elektronisch casino in Huizen was, hetgeen ertoe leidde dat het CDA, uit christelijk en democratisch oogpunt, in de raad unaniem tegen het casino stemde op 27 november 2003.<sup>69</sup> Aan het eind van de raadsvergadering, toen bleek dat een raadsmeerderheid wel een casino wilde, verklaarde Jaap Rutger Kos, die voor zijn studie een college over referenda had gevolgd, voor RTV Noord-Holland dat hij een referendum ging aanvragen over het die avond genomen besluit. Kos was op dat moment bestuurslid van het CDJA in Huizen.<sup>70</sup> Aangezien de belangstelling en de aanwezigheid van jongeren groot was tijdens de raadszitting waarin het besluit over het casino werd genomen, besloot het CDA Huizen bekendheid te geven aan het initiatief van Kos door dit op de site van CDA Huizen te vermelden.<sup>71</sup>

Om een referendum te realiseren dienden twee drempels te worden gehaald: een inleidend verzoek en een ondersteunend, definitief verzoek. In Huizen waren op het moment van de stemming 31.882 kiesgerechtigden.<sup>72</sup> Volgens art. 4 lid 2b TRW moesten 200 burgers een inleidend verzoek indienen. Er werden maar liefst 755 geldige en 6 ongeldige verzoeken ingediend.<sup>73</sup> Voor het definitieve verzoek, ter ondersteuning van het inleidend verzoek, voor een referendum in Huizen zijn 3202 geldige aanvragen ingeleverd.<sup>74</sup> Het aantal ongeldige verzoeken voor de tweede drempel was 443.<sup>75</sup> Volgens de TRW dienden 2250 verzoeken te worden ingediend.<sup>76</sup> De eerste drempel duurde van 5 tot en met 29 december (3 weken), de tweede van 6 januari tot en met 17 februari (6 weken).<sup>77</sup>

De formulieren voor het definitieve verzoek konden op verschillende adressen ingeleverd worden: het gemeentehuis, bij de initiatiefnemer thuis, bij een slager, boekhandel en bloemist.<sup>78</sup> Problemen die zich voordeden rond de formulieren van het definitieve verzoek komen in hoofdstuk 4 over de organisatie van het referendum aan de orde: de gemeente werd, zoals zal blijken, door het comité tijdelijk verdacht van tegenwerking van het referendum.

### 3.2 Tegenstanders van een speelautomatenhal: Comité Gokhal NEE

Het Comité Gokhal NEE werd opgericht op 6 april 2004, waarvan Kos o.a. woordvoerder werd.<sup>79</sup> Dit comité bestond uit circa 15 leden afkomstig uit (maar niet allemaal raadsleden van) de partijen GroenLinks, CDA, SP, ChristenUnie en Dorpsbelangen Huizen. De SP nam niet deel aan de stemming van 27 november 2003 in de raad, maar werkte wel mee in het comité. Reden hiervoor is dat de SP in Huizen destijds in oprichting was, en dus nog geen deel van de raad uitmaakte.<sup>80</sup> De enige gemeenteraadsleden die deelnamen in het comité, waren mevr. Rebel van Dorpsbelangen Huizen en dhr. Pas van GroenLinks.<sup>81</sup>

De reden waarom het comité tegen de komst van een casino was en waarop zij in haar campagne dan ook de nadruk leek te leggen<sup>82</sup>, was niet alleen de mogelijke gokverslaving en onveiligheid, maar vooral ook verpaupering van het uitgaanscentrum door de ongezellige sfeer en voor het uitgaanscentrum dodelijke uitstraling van een casino. Het comité vond dat er naar alternatieven moest worden gezocht, aangezien elders in het land uitgaanscentra succesvol zijn zonder een casino. Deze standpunten werden vermeld in een folder die het comité huis-aan-huis verspreidde, waarin ook werd opgeroepen een bijgevoegde poster van A4 formaat op de ramen te plakken. Tevens riep het comité via de folder op anderen te machtigen indien men niet kon stemmen op 10 juni en werd aangegeven dat giften in de vorm van geld welkom waren.<sup>83</sup> Het comité maakt overigens gebruik van het woord ‘gokhal’, hetgeen voor de duidelijkheid gelijk moet worden gesteld aan de termen ‘elektronisch casino’, ‘casino’ en ‘speelautomatenhal’. Voor het gemak is in dit onderzoek met name de term ‘(elektronisch) casino’ gehanteerd.

Dorpsbelangen Huizen heeft in de aanloop naar het referendum in samenwerking met het comité meerdere malen winkelcentra in Huizen bezocht om met burgers in discussie te gaan over het casino<sup>84</sup> en waarbij ballonnen werden uitgedeeld. Verder werd er een site actief met informatie omtrent de standpunten van het comité.<sup>85</sup> Ook werd in de regionale en plaatselijke kranten en op radio Phohi aandacht besteed aan het referendum. Onder andere ingezonden brieven en advertenties, maar ook een discussie in de vorm van antwoorden door Van der Hulst en Kos op stellingen werd in een krant gepubliceerd.<sup>86</sup> In een artikel van de

Huizer Courant werd nog aangegeven welke problemen men tegen het lijf liep bij het invullen van de inleidende en definitieve verzoeken, om zo zekerder te zijn van goed ingevulde verzoeken.<sup>87</sup> Ook om foutief invullen te voorkomen werd aan het formulier voor een definitief verzoek een strookje bevestigd waarop informatie stond hoe het formulier goed in te vullen. Tevens stonden er inleveradressen op vermeld waar men met het ingevulde formulier terecht kon.<sup>88</sup> In de Huizer Courant, gelezen door het ‘traditionele Huizen’ (een kwart van de bevolking), werden ook verzoekformulieren meegestuurd om die mensen te mobiliseren en zo tijdens het referendum meer stemmen tegen een casino te realiseren. Deze krant publiceerde veel namens het comité, en was het belangrijkste middel van het comité om haar standpunten bekend te maken.<sup>89</sup>

Ook werden er bijeenkomsten gehouden over het referendum. Op 13 januari 2004 leverde de voorzitter van het CDA Huizen, Wim Zwanenburg, een bijdrage in de vorm van een lezing op een informatieavond in De Boerderij over het referendum, georganiseerd door de ChristenUnie Huizen.<sup>90</sup> De ChristenUnie Huizen heeft tevens de hulp ingeroepen van Stichting Voorkom! om voorlichting over gokken te geven.<sup>91</sup> Daarnaast is door de ChristenUnie een gebedsavond georganiseerd, met betrekking tot het casino.<sup>92</sup> De SGP hield op 25 mei 2004 in samenwerking met het comité, een lezing in de Zenderkerk te Huizen over het referendum.<sup>93</sup> De SGP maakte echter geen deel uit van het comité, maar wilde zelf campagnegerelateerde zaken regelen.<sup>94</sup>

### 3.3 Voorstanders van een speelautomatenhal: Stichting Uitgaanscentrum Ja!

Hoewel ze vergeleken met het comité minder actief waren, zaten ook de tegenstanders van het referendum, en dus voorstanders van het besluit van 27 november 2003 en daarmee een speelautomatenhal in de Graaf Wichman, niet stil. De Stichting Uitgaanscentrum Ja! zoals deze tegenstanders zich noemden, bestond uit drie burgers uit Huizen. De enige reden dat zij campagne voerden, was om de Graaf Wichman weer nieuw leven in te blazen om een goed lopend uitgaanscentrum in Huizen te realiseren, wat met de komst van een casino mogelijk zou zijn. Zij keken naar het ‘totaalplaatje’, wat inhield dat een casino mogelijk schadelijke gevolgen kon hebben, maar dat de voordelen voor de hele Graaf Wichman zwaarder wogen dan de nadelen van een casino.<sup>95</sup>

De activiteiten van Stichting Uitgaanscentrum Ja! bestonden uit het uitbrengen van een folder met daarin de nadelen wanneer het elektronisch casino er niet zou komen.<sup>96</sup> Tevens werd er geadverteerd in de krant.<sup>97</sup> Daarnaast werden er radioberichten op radio Phohi uitgezonden. Ook werden er posters opgehangen, bijvoorbeeld op bomen, en advertenties in



kranten geplaatst. Er was slechts eenmalig contact met de gemeente, en dat was om subsidie aan te vragen. Verder was er geen samenwerking met dhr. Van der Hulst, ondanks overeenstemming tussen de doelen van de stichting en Van der Hulst. In de activiteiten en totstandkoming van de stichting speelden plaatselijke politici geen enkele rol.<sup>98</sup>

Van over en weer moddergooien tussen de twee partijen was nauwelijks sprake, behalve zoals bleek uit de subsidieaanvraag van de stichting.<sup>99</sup> Hierin stond vermeld dat tegenstanders van een casino een eenzijdige visie hebben en handelen vanuit kerkelijke overwegingen en brede kerkelijke steun genoten. Deze kritiek, dat vanuit kerkelijk oogpunt werd gehandeld door het comité en tegenstanders van het referendum, passeerde vaker de revue<sup>100</sup>: het was ‘absoluut ontoelaatbaar’ dat kerken zich mengden in de discussie.<sup>101</sup> Tevens wordt aangegeven dat het comité met een alternatieve oplossing voor een casino zou komen, maar dat het comité daar maar niet mee kwam en op die manier, door mensen aan te zetten tot het stemmen tegen een casino, het comité aan mensen onjuiste informatie leverde. Kritiek was er ook op de activiteiten van het comité, waaronder op het meegeven van verzoekformulieren aan schoolkinderen en scholieren, het mailen van oproepen tot steunen van het comité<sup>102</sup> en het taalgebruik in en eenzijdigheid van de folder van het comité.<sup>103</sup> Van de kant van het comité was er de kritiek op de gemeente, dat laatst genoemde het referendum zou tegenwerken.

### 3.4 Overige acties

Naast de campagnes die de revue passeerden in de afgelopen twee subparagrafen, zijn er ook kleinere acties geweest door voor- en tegenstanders van een casino in Huizen. Op eigen naam adverteerde de onderneming van dhr. Van der Hulst, Kaapstad Holding BV, in de krant en verspreidde tevens een folder huis-aan-huis, waarin de voordelen van de komst van een casino in het uitgaanscentrum werden belicht en waarin een voorspelling stond wat er zou gebeuren wanneer de meerderheid van de kiezers voor dan wel tegen de komst van het casino zou stemmen.<sup>104</sup> De heren Chandra en Wolff van respectievelijk Bowlingcentrum Chandra en Wolff Cinema Groep en Cinema de Graaff, voorstanders en belanghebbenden van een casino in Huizen, richtten een brief aan het college van B&W en de gemeenteraad, om daarin hun steun te betuigen aan het college en dhr. Van der Hulst en de plannen van laatstgenoemde toe te juichen.<sup>105</sup>

De kerkenraad van de wijkgemeente de Goede Herderkerk, tegenstander van een casino, richtte een brief aan het college van B&W en de fractievoorzitters van alle politieke partijen in de gemeente Huizen met daarin verschillende argumenten om de gemeente ervan te

overtuigen geen vergunning te verlenen aan dhr. Van der Hulst om een casino te realiseren in de Graaf Wichman.<sup>106</sup> Daarnaast stuurde een vijftal christelijke kerken en gemeenten gezamenlijk een brief naar leden van de gemeenteraad, met daarin de uiting van hun zorgen omtrent het voorstel van het college van B&W om een casino in de Graaf Wichman te vestigen. In de brief worden de raadsleden opgeroepen tijdens de raasvergadering op 27 november 2003 tegen dit voorstel te stemmen.<sup>107</sup>

### 3.5 Conclusie

De gemeente heeft de twee campagnepartijen, hoewel daar niet formeel toe verplicht, en ook met afkeuring door de VVD, gefaciliteerd in het voeren van campagne door middel van een subsidie van €5.000,- per partij. Uit de ingediende kostenoverzichten blijkt dat de stichting en het comité dit gebaar niet onbenut hebben gelaten.

Uit dit hoofdstuk blijkt dat het referendum over de komst van een elektronisch casino erg leek te spelen in de Huizer samenleving en politiek. Dit blijkt uit de activiteiten van de door burgers opgezette stichting en comité, die zich hard maakten voor hun standpunt met betrekking tot de komst van een casino. Maar ook de kerken die hun onrust uitten omtrent de komst van een casino en ondernemers die het casino verwelkomden lieten van zich horen. Verder duiden de aantallen verzoeken die werden ingeleverd om de twee drempels te nemen alvorens een referendum tot stand kon komen, op een niet geringe betrokkenheid van de burger bij dit onderwerp. Uit het aantal activiteiten die de stichting en het comité ondernomen hebben valt te concluderen dat er in ieder geval vanuit de samenleving veel initiatief is getoond om de burger zoveel mogelijk te informeren, en te beïnvloeden, om een weloverwogen keuze te maken tijdens de stemming op 10 juni 2004.

#### **4.Organisatie van het referendum**

Van belang in een onderzoek naar een gehouden referendum is de rol die de overheid, in dit geval de gemeente Huizen, speelde in de totstandkoming ervan. Een referendum dient professioneel en in zekere zin ook democratisch te worden georganiseerd en te verlopen. In dit uitgebreide hoofdstuk komen dan ook vragen aan de orde als ‘Hoe heeft de gemeente het referendum georganiseerd’, ‘Hoe was de informatievoorziening door de gemeente’ en ‘Kwam de gemeente voor verrassingen te staan in de uitvoering van haar taken’, oftewel: ‘Heeft de gemeente steken laten vallen in de organisatie van het referendum?’. Tevens zal worden getracht een beeld te geven van voor het referendum gemaakte kosten.

De gemeente had voor en ten tijde van de geldingsduur van de Tijdelijke referendumwet, en dus het voor referendum, geen eigen referendumverordening, dus misverstanden op dit gebied, zoals tegenstrijdigheden tussen verordening en TRW of gemengd gebruik van verordening en TRW, konden welhaast niet voorkomen. De gemeente diende zich enkel aan de TRW te houden en had daarvoor geen eigen, bestaand alternatief.<sup>108</sup>

##### 4.1 Referendumcommissie

Aan de totstandkoming van het referendum werkten de afdelingen Burgerzaken, Bestuurszaken en Communicatie mee. Met name de afdeling Burgerzaken speelde een grote rol, aangezien deze te maken kreeg met de inleidende en definitieve verzoeken en deze afdeling het referendum grotendeels organiseerde.<sup>109</sup> De afdeling Bestuurszaken speelde in die zin een rol, dat zij naast de beoordeling van het bedrijfsplan van dhr. Van der Hulst<sup>110</sup>, verantwoordelijk was voor de advisering betreffende de aanpassing van de verordening speelautomatenhallen 1998. Ook was deze afdeling verantwoordelijk voor het opstellen van de beleidsregel aangaande subsidieverlening voor campagnes door derden, het verlenen van zakelijke informatie op de gemeentelijke internetpagina en het controleren van de informatiefolder over het referendum uitgegeven door de gemeente.<sup>111</sup> De afdeling Communicatie, verantwoordelijk voor gemeentelijke voorlichting omtrent het referendum, was verantwoordelijk voor het vormgeven van die folder. Daarnaast hield deze afdeling zich bezig met voorlichting over het referendum via de gemeentepagina (Omrooper) in het Nieuwsblad voor Huizen en de gemeentelijke website.<sup>112</sup>

Een referendumcommissie is niet gevormd in Huizen.<sup>113</sup> Bij een referendumcommissie valt te denken aan deskundigen op het gebied van communicatie, verkiezingen of referenda die de organisatie van het referendum controleren, en indien nodig, ingrijpen en adviseren om bepaalde zaken anders te regelen. In Zwolle, waar in 2005 een

referendum werd gehouden, stond een bepaling in de plaatselijke referendumverordening over een in te stellen referendumcommissie, welke onder andere adviseren kon over de vraagstelling tijdens het referendum en de objectiviteit van de informatievoorziening door de gemeente kon toetsen.<sup>114</sup> Het ontbreken van zo'n commissie is mogelijk te wijten aan het feit dat de gemeente Huizen voor het eerst een referendum hield en aan een referendumcommissie niet werd gedacht of dat men deze niet nodig achtte. Dit is wat tevens blijkt uit gesprekken met betrokkenen, waarin werd aangegeven dat er niet over een commissie werd gesproken en men een dergelijke commissie dus niet miste<sup>115</sup> en de ambtenaren<sup>116</sup> dan wel de gemeenteraad deze toezichthouderfunctie als het ware vervulde.<sup>117</sup> Anderen meenden dat zo'n commissie er wel had moeten zijn.<sup>118</sup> Een andere mogelijke reden waarom een referendumcommissie ontbrak in Huizen is dat de Tijdelijke referendumwet zo'n commissie niet voorschrijft, en de gemeente in ieder geval niet door deze wet op de hoogte van zo'n commissie werd gebracht.

#### 4.2 Vaststelling datum referendum

Op 4 december 2003 werd door burgemeester en wethouders in een -door de TRW vereiste-<sup>119</sup> openbare bekendmaking geschreven dat de gemeenteraad in haar vergadering van 27 november 2003 besloot de Verordening speelautomatenhal 2003 vast te stellen. Deze verordening zou op 5 december in werking treden. Tevens werd vermeld dat men aan de hand van de Tijdelijke Referendumwet een raadgevend referendum kon aanvragen over dit besluit. Uiterlijk drie weken na deze bekendmaking kon men daartoe een inleidend verzoek tot het houden van een referendum bij de gemeente indienen.<sup>120</sup>

De vaststelling van de datum waarop het referendum werd gehouden vond plaats door het Centraal Stembureau op 19 februari 2004.<sup>121</sup> Dit stembureau, benoemd met ingang van 1 januari 2002 voor een periode van vier jaar, bestaat in Huizen uit burgemeester en wethouders<sup>122</sup>, hetgeen aansluit bij de eis in de TRW, namelijk dat besluitvorming conform art. 110 en 111 TRW, oftewel aanwijzing van de dag van stemming, geschiedt bij besluit van burgemeester en wethouders.<sup>123</sup> De keuze voor de dag van stemming kan niet moeilijk zijn geweest, aangezien de TRW hieraan eisen stelt.<sup>124</sup> Zo moet het referendum plaatsvinden op een woensdag binnen een termijn die begint op de vijftigste dag en eindigt uiterlijk vier maanden nadat bekend werd dat er een referendum gehouden zou worden.<sup>125</sup> Aangezien reeds bekend was dat op 10 juni 2004 de verkiezingen voor het Europees Parlement (EP) zouden plaatsvinden, verplichtte de TRW de gemeente om het referendum diezelfde dag te houden.<sup>126</sup> Op 2 december 2003 was deze datum al bekend.<sup>127</sup>

Een kleine overtreding van de TRW die men beging bij de vaststelling van de datum voor het referendum, was dat daartoe aanvankelijk geen formeel besluit werd genomen.<sup>128</sup> Het college van B&W diende hierover een formeel besluit te nemen op 24 februari 2004 (reguliere vergaderdag van het college), ook al was er geen andere optie mogelijk dan 10 juni 2004 omdat het referendum volgens de TRW tegelijk met de verkiezingen voor het EP diende te worden gehouden en die datum dus verplicht was.<sup>129</sup> Het belang van een formeel besluit hiertoe was om de kiesgerechtigdheid vast te stellen.<sup>130</sup> In een rapport van 4 mei 2004 van Burgerzaken werd aangegeven dat het college daarbij in gebreke is gebleven, en dat dit besluit alsnog moest worden genomen. Hiervoor heeft Burgerzaken het ministerie van Binnenlandse Zaken (Kiesraad) geraadpleegd. Na deze raadpleging adviseerde Burgerzaken het college om 24 februari 2004 te zien als de datum waarop werd besloten om het referendum op 10 juni 2004 te houden.<sup>131</sup>

#### 4.3 Informatievoorziening door de gemeente

Alvorens een besluit te nemen en dit, ter stemming op 27 november 2003, naar de gemeenteraad te sturen, is door het college van B&W een openbare avond georganiseerd, waar de Jellinekkliniek, GGD en politie vertegenwoordigd waren. Hier werden uitvoerig de voor- en nadelen van een casino in Huizen besproken.<sup>132</sup> Zoals duidelijk is, is uiteindelijk besloten door het college om een besluit ter goedkeuring van de komst van een casino in Huizen naar de raad te zenden. Er zijn door de gemeente verder geen bijeenkomsten georganiseerd om met de burger in discussie te gaan of deze te informeren over een mogelijk toekomstig casino.<sup>133</sup> Individuele raadsleden hebben wel meegewerkt aan de campagne van het Comité Gokhal NEE, en de ChristenUnie en SGP hebben zelf een steentje bijgedragen aan informatievoorziening omtrent het casino. Hiervoor wordt men terugverwezen naar paragraaf 3.2.

Tijdens de extra vergadering van de commissie Algemeen Bestuur en Financiën op 26 april 2004 met het college van B&W, werd door de meeste raadsfracties ingestemd met gescheiden informatievoorziening door de gemeente: de gemeente zou haar voorlichting niet combineren met standpunten en voorlichting van derden (zoals de stichting of het comité).<sup>134</sup> Deze voorlichting door de gemeente vond plaats middels haar website, publicaties in de gemeentepagina de Omrooper in het Nieuwsblad van Huizen en een informatiefolder speciaal voor het referendum. De gemeente bracht twee themanummers van de Omrooper uit (op 27 mei en 3 juni)<sup>135</sup>, een folder (samenvatting) werd conform de TRW thuisbezorgd<sup>136</sup> en de

gemeente zou tevens een door de wet vereiste publiekssamenvatting produceren en ter inzage leggen.<sup>137</sup>

De in de vorige paragraaf genoemde openbare bekendmaking van het besluit van 27 november 2003, waarin ook werd vermeld dat een referendum hierover mogelijk is en men hiertoe een inleidend verzoek kon indienen, moest gepubliceerd worden in het Nieuwsblad voor Huizen van 4 december 2004, de kabelkrant en het publicatiebord.<sup>138</sup> De uitslag van het inleidend verzoek werd op 30 december 2003, zoals de TRW vereist<sup>139</sup>, vastgesteld door de voorzitter van het centraal stembureau (burgemeester).<sup>140</sup> Het proces-verbaal hiervan werd conform de TRW<sup>141</sup> ter inzage gelegd in het gemeentehuis en op de gemeentewebsite gezet.<sup>142</sup> Dertig december viel overigens binnen de door art. 53 lid 1 TRW gestelde termijn van 2 dagen voor bekendmaking van de uitslag, aangezien inleidende verzoeken van 5 tot en met 29 december konden worden ingediend. Een definitief verzoek kon ingediend worden van 6 januari tot en met 17 februari 2004.<sup>143</sup>

De Omrooper (het Themanummer Referendum) vermeldt dat de oproepkaarten grotendeels op 22 mei zijn bezorgd en de rest in de dagen erna. Indien men geen kaart ontving, werd hiervoor een tweetal oplossingen gegeven. Dezelfde Omrooper geeft, conform de afspraak in de commissie ABF, slechts informatie over voordelen van een casino en niet over de nadelen ervan. Er wordt in aangegeven dat de plannen van dhr. Van der Hulst twee doelen dienen, namelijk meer plezier en meer publiek, hetgeen positieve gevolgen heeft voor het hele centrum van Huizen. Op dezelfde pagina staat een interview met dhr. Detering (hoofd afdeling Communicatie), waarin hij aangeeft dat het gemeentebestuur, het college en de raad, een dubbelrol vervult door aan de ene kant haar standpunt te promoten (het besluit van 27 november 2003 waarover het referendum gaat was tenslotte goedgekeurd door het college en de raad en deze hadden dus belang bij de komst van een casino<sup>144</sup>). Aan de andere kant moet neutrale voorlichting worden gegeven over het proces rond het referendum en de organisatie ervan.<sup>145</sup>

Gekeken naar de eerste helft van de dubbelrol, heeft de gemeente haar eigen standpunt gepromoot. Dit blijkt uit bovenstaande beschrijving van de Omrooper, maar ook uit de informatiefolder die de gemeente bij de burger door de brievenbus deed. Daarin viel te lezen dat de raad op 27 november had besloten een casino te realiseren om zo het uitgaanscentrum nieuw leven in te blazen. Dit was nodig, omdat het centrum matig functioneerde en de burger daarom weinig plezier kan beleven. Verder zet de folder alle aanpassingen die plaats zullen vinden in het centrum, waaronder het casino, op een rijtje. Hierbij zijn de (reeds behandelde voorwaarden) vermeld, zoals minimumleeftijd en openingstijden. Ook werd aangegeven dat

een casino noodzakelijk is om het centrum goed te kunnen exploiteren, hoewel niet iedereen blij is met een casino. Gokverslaving wordt als belangrijkste schaduwzijde gezien, maar dhr. Van der Hulst heeft voorstellen gedaan om problemen als gevolg hiervan te bestrijden en het is geëist dat deze maatregelen in de vergunning worden opgenomen als voorwaarde.<sup>146</sup> In de publiekssamenvatting daarentegen worden de motieven voor het raadsbesluit van 27 november 2003 uitgebreid en duidelijk omschreven.<sup>147</sup>

Qua informatie hoe het referendum verlopen zal, de tweede helft van de dubbelrol, is de gemeente zeer duidelijk. De manier waarop wordt gestemd (potlood), machtiging van stemmers, bekendmaking van de uitslag, gevolgen van de uitslag en informatie over oproepkaarten worden helder beschreven in de informatiefolder en in de Omrooper. De vraag die tijdens het referendum gesteld zou gaan worden werd, zij het verwarrend, weergegeven.<sup>148</sup> Zie hiervoor paragraaf 4.5

#### 4.4 Subsidie voor campagnes door derden

Ter bevordering en ondersteuning van campagnes door tegen- en voorstanders van het referendum, maakte de gemeente aanvankelijk €7.500,- vrij aan subsidiegeld. Dit bedrag werd later (na aandringen van de ChristenUnie<sup>149</sup>) opgehoogd naar €10.000,-. Het oude bedrag van €7.500,- werd op 26 april 2004 door de raadscommissie ABF vastgesteld, in overleg met het college van B&W. Uiterlijk op 14 mei 2004 kon een subsidieaanvraag worden ingediend.<sup>150</sup>

Voor de aanvraag van subsidies stelde het college op 4 mei 2004 een beleidsregel op<sup>151</sup>, welke werd gepubliceerd in de Omrooper.<sup>152</sup> In de beleidsregel stond onder andere het eind van de termijn voor subsidieaanvraag vermeld en wie gerechtigd waren subsidie aan te vragen, maar ook waaraan subsidiegeld kon worden uitgegeven en algemene criteria waarop aanvragen werden beoordeeld alvorens subsidie werd toegekend. De commissie ABF vond dat zoveel mogelijk op basis van de Huizer subsidieverordening kon worden gewerkt, zoals het indienen van een begroting en wat de indieners met hun subsidiegeld voor ogen hadden. Hierover was de commissie het echter niet unaniem eens, net als over aan wie subsidiegeld mocht worden verleend, welke alleen natuurlijke personen bleken te zijn en geen kerken, bedrijven en politieke partijen.<sup>153</sup> Maar ook over de vraag of er eigenlijk wel subsidie moest worden verstrekt bestond geen unanimitéit in de commissie.<sup>154</sup>

Door zowel het Comité Gokhal NEE als door Stichting Uitgaanscentrum Ja! werd op 11 mei 2004 een aanvraag voor subsidie ingediend.<sup>155</sup> In het advies van 17 mei 2004 van

Burgerzaken aan het college staat dat zowel het comité als de stichting een subsidie van maximaal €5.000,- toegekend moest worden.<sup>156</sup>

#### 4.5 Dag van stemming en referendumvraag

Problemen deden zich op de dag van stemming, 10 juni, niet voor. Desalniettemin zijn er enkele zaken te vermelden met betrekking tot deze dag.

Het feit dat een stemmachine maar één stemming aan kan, was de reden dat de stemming voor het referendum (niet het Europees Parlement) op 10 juni op de ouderwetse manier, met stembus, potlood en papier, voltrokken werd. Aangezien de gemeente geen stemhokjes en stembussen meer bezat werden deze tweedehands gekocht van een andere gemeente. Verder werd naast de drie leden op elk stembureau speciaal voor het referendum een extra lid gestationeerd (inclusief plaatsvervanger), welke de controle op het ‘feitelijk in de stembus deponeren van het stembiljet’ uitvoerde.<sup>157</sup> Reden hiervoor was dat het derde lid op een stembureau, met als taak om de stemmachine te bedienen, geen tijd heeft om ook de stembus te beheren.<sup>158</sup> Voor een goed verloop van de stemming werd dit nodig geacht.<sup>159</sup>

De TRW stelt als eisen aan het stembiljet dat het biljet voorzien is van de benaming van de aan het referendum onderworpen besluit, dat aan de kiezer de keuze geboden wordt voor of tegen het besluit te stemmen en dat bij ministeriële regeling een model voor het stembiljet wordt vastgesteld.<sup>160</sup> Het wettelijke model van de referendumvraag, zij het niet in vraagvorm, luidt<sup>161</sup>:

<p>Het gemeentelijk raadgevend correctief referendum in de gemeente X over het volgende besluit:</p> <p>... (besluit dat onderwerp van het referendum is)</p> <p>VOOR of TEGEN</p>
--

Met navragen heeft helaas niet duidelijk kunnen worden wat nu de gebezigde vraagstelling is geweest tijdens het referendum en of dus gehandeld is conform art. 115 TRW. Een (kopie van een) stembiljet of een ander document over de referendumvraag is niet traceerbaar. Uit gesprekken met betrokkenen bleek soms dat de referendumvraag wel moeilijk werd bevonden door burgers.<sup>162</sup> De vraagstelling komt nu aan de orde.

Wanneer de Omrooper en informatiefolder van de gemeente er op worden nageslagen, zijn er twee scenario's te onderscheiden. Scenario één: in de folder staat onder het kopje ‘Voor of tegen het elektronische casino?’ het volgende gedrukt: “De vraag waar het om gaat



bij het referendum luidt: *‘Bent u vóór of tegen het raadsbesluit dat de komst van een elektronisch casino (dus een speelautomatenhal met kansspelautomaten) mogelijk maakt?’*<sup>163</sup>

Niet vreemd zou zijn dat bij de kiezer c.q. lezer de indruk wordt gewekt dat dít zal worden gevraagd tijdens het referendum, het staat er namelijk letterlijk boven: ‘De vraag waar het om gaat bij het referendum luidt:...’. De discussie voorafgaand aan het referendum leek veel te gaan over een casino, en minder om de aanpassing van de verordening zelf (zie paragraaf 3.2 en 3.3 en zoals bleek uit kranten<sup>164</sup>), hetgeen des te aannemelijker maakt dat een aantal kiezers deze vraagstelling verwachtte tijdens het referendum. Empirische gegevens om dit te staven zijn echter niet beschikbaar.

Echter, onder bovenstaande vraagstelling staat in de folder het volgende gedrukt (scenario twee): “Op het stembiljet geeft u door het rood maken van een vakje aan wat uw keuze is. “Vóór” of “tegen” de aanpassing in de Verordening Speelautomatenhal 2003 betekent dat u “vóór” of “tegen” de komst van het elektronisch casino bent.” Zonder dat het er expliciet bij vermeld staat, zijn hierin overeenkomsten waarneembaar met het wettelijke vraagmodel. De woorden ‘voor’ en ‘tegen’ (de stemopties) komen overeen met het model, en ook ‘de aanpassing in de Verordening Speelautomatenhal 2003’, wat in het model op de plek staat van het besluit dat onderwerp van het referendum is (zie model boven). Tevens wordt gesproken over ‘Op het stembiljet geeft u (...) aan...’, hetgeen er mogelijk op duidt dat dit de vraag is waarom het gaat tijdens het referendum.

Indien het eerste scenario plaatsvond, betekent het dat de vraagstelling vrij duidelijk was, maar niet voldeed aan het model volgens de TRW. Volgens het model dient slechts de naam van het besluit dat onderwerp is van het referendum te worden aangegeven: het besluit waarnaar deze vraag verwijst, wijkt echter af van het besluit zoals die genomen werd op 27 november 2003. Het besluit van 27 november was namelijk ‘wijziging van de verordening speelautomatenhallen 1998’<sup>165</sup>, ofwel ‘vaststelling van de Verordening speelautomatenhal 2003’.<sup>166</sup> Het deel van de gebezigde vraagstelling waarin staat ‘...dat de komst van een elektronisch casino (dus een speelautomatenhal met kansspelautomaten) mogelijk maakt...’ diende niet te worden opgenomen in de vraagstelling. Dan diende bijvoorbeeld ook te worden opgenomen dat nu enkel nog op één plaats in de gemeente een speelautomatenhal kon worden gevestigd, en niet op twee (zie paragraaf 2.1). Deze vraagstelling lijkt niet de hele lading van het besluit te dekken, maar de nadruk op één onderdeel van het besluit te leggen, namelijk de komst van een elektronisch casino.

Het tweede scenario lijkt daarentegen enigszins overeen te komen met het wettelijke model: door slechts het besluit (aanpassing verordening 2003) te noemen wordt ook de hele

lading van het besluit gedekt. Problematisch is echter dat niet expliciet staat aangeduid, en dat lijkt in de folder en Omrooper voor scenario één wel het geval, dat dit de referendumvraag zou zijn. De nadruk lijkt teveel gelegd op scenario één door de zin ‘De vraagstelling waarom het gaat bij het referendum luidt:’, en kon zo de kiezer op het verkeerde been zetten. Indien de kiezer uitging van die vraag tijdens het referendum, maar scenario twee bleek echter de vraag te zijn tijdens het referendum, dan zou dit verwarring kunnen veroorzaken in het stemhokje. Mede ook omdat de ‘vraagstelling’ in het wettelijke model (scenario twee) formeler en moeilijker lijkt dan die in scenario één. Wat ook opvalt met betrekking tot scenario twee is dat gesteld wordt ‘de aanpassing in de Verordening Speelautomatenhal 2003’. Feitelijk hield het besluit in de aanpassing (wijziging) van de verordening speelautomatenhallen 1998 ofwel de vaststelling van de Verordening speelautomatenhal 2003, dus niet áánpassing in of van de Verordening 2003.

De voorlopige uitslag van het referendum zou op 10 juni om 21:30 uur door de burgemeester bekendgemaakt worden en de definitieve uitslag 14 juni om 10:00 uur tijdens een openbare zitting van het Centraal stembureau.<sup>167</sup>

#### 4.6 Kosten van het referendum

In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de door de gemeente gemaakte kosten voor het referendum. Bij een evaluatie van een referendum is het tenslotte niet alleen van belang wat de rol van de gemeente was rond het referendum, hoe zij deze rol vervulde en hoe de organisatie van het referendum verliep, maar is het ook belangrijk welke kosten gemoeid waren met het tot stand brengen van het referendum en het houden van het referendum zelf. Dit met het oog op dat in de toekomst tijdens referenda mogelijk kostenefficiënter kan worden gewerkt. Het gaat tenslotte om belastinggeld: de nodige kosten, wat die ook mogen wezen, moeten worden gemaakt, maar deze dienen niet de pan uit te rijzen, ook al is het (in het geval van Huizen) de burger die het referendum aanvraagt. De burger dient bijvoorbeeld goed geïnformeerd te worden, maar de gemeente hoeft hierbij niet door te draven door dit bijvoorbeeld landelijk bekend te maken.

Bij kosten moet gedacht worden aan voorlichtingskosten, in de vorm van het onderhouden van een website, het verspreiden van folders en het adverteren in kranten. Maar ook personeelskosten vormen een kostenpost. Een referendum is geen dagelijkse, jaarlijkse of regelmatige bezigheid voor een gemeente (behalve Amsterdam in de jaren negentig tot 2002)<sup>168</sup>, en dus moet er personeel ‘op de zaak gezet worden’ dat normaliter met andere, dagelijkse activiteiten bezig is. Deze kosten, hoewel voor dit onderzoek niet te achterhalen,<sup>169</sup>

dienen te worden meegenomen in de berekening van de totale kosten van het referendum. Andere kosten zijn nog kosten voor extra personeel op elk stembureau speciaal voor het referendum en daarbij gebruikelijke kosten voor bijvoorbeeld maaltijden. Uitgaven m.b.t. campagnevoering door derden, en gemeentelijke subsidiëring hiervan, zijn eerder al besproken, en zullen hier slechts kort en cijfermatig de revue passeren.

Door de afdeling Burgerzaken is een kostenraming gemaakt van de kosten die voor het referendum zouden worden gemaakt. Na navraag bij Bestuurszaken en Burgerzaken, meerdere gemeenteraadsleden en een lid van het Comité Gokhal NEE, heeft echter niet met enige zekerheid duidelijk kunnen worden wat nu de gemaakte kosten zijn geweest. Alleen voormalig burgemeester van Huizen, dhr. Verdier, schatte de gemaakte kosten (zonder personeelskosten) tussen €50.000,- en €60.000,-, welke op zijn verzoek berekend waren door de afdeling Burgerzaken.<sup>170</sup> Dit bedrag komt overeen met de raming van Burgerzaken. De totale raming, inhoudende ‘verplichte’ kosten en ‘vrije keuze’ kosten, kwam namelijk uit op €56.960,-. Hieronder volgt een beschrijving van de grootste kosten in de raming. De complete kostenraming is in bijlage 1 weergegeven.

Voorgesteld werd €18.000,- beschikbaar te stellen voor extra publiciteit, in de vorm van brochures, ruimte op de gemeentepagina, gemeentewebsite en via een extra Omrooper. Die €18.000,- en de aanvankelijk voor subsidies beschikbaar gestelde €7.500,- zijn vrije keuze van de gemeente, de gemeente is niet verplicht deze kosten te maken. Aangezien met deze kosten geen rekening was gehouden in de begroting voor 2004 en er geen dekking was voor deze kosten in de begroting, werd geadviseerd, indien bestuurlijk voor uitvoering werd gekozen, deze kosten ten laste van het begrotingsresultaat van 2004 te laten komen. Verder werd geadviseerd de gemeenteraad voor te stellen een krediet beschikbaar te stellen van maximaal €56.960,-, afhankelijk van de keuze wat betreft de kosten voor subsidies en extra publiciteit, en dit krediet voor €17.677 ten laste te brengen van de begrotingspost voor onvoorziene uitgaven. Het meerdere tot een maximum van €39.283,- moest dan ten laste worden gebracht van het begrotingsresultaat voor 2004, omdat er binnen de huidige begroting geen dekking was.<sup>171</sup> In de afdeling ‘vrije keuze’ vond verder eenmalig de verschuiving plaats van de subsidiegelden, namelijk van €7.500,- naar €10.000,-. Om deze kosten te dekken, werd van de €5.000,- voor de 20.000 brochures (extra gemeentelijke voorlichting) €2.500,- afgetrokken.<sup>172</sup> De totale raming voor ‘vrije keuze’ bleef dus €25.500,-.

Een grote kostenpost onder de verplichte kosten werd gevormd door de inzet van extra stembureauleden speciaal voor het referendum, namelijk €5.500,-, en extra vervangend personeel (€2.640,-). De twee andere grote verplichte kostenposten waren portokosten voor

het verzenden van stembiljetten (€5.000,-) en de 20.000 brochures met een samenvatting van de verordening (€12.000,-).

De afdeling Burgerzaken adviseerde het college van B&W zowel aan Stichting Uitgaanscentrum Ja als aan Comité Gokhal NEE een subsidie van €5.000,- toe te kennen voor het voeren van een campagne voor het referendum. Beide organisaties hadden hiervoor een aanvraag ingediend. Na de campagne werden, na opgave van de gemaakte kosten door beide organisaties, de kosten tot maximaal €5.000,- gedekt.<sup>173</sup> In een advies van de afdeling Burgerzaken werd het college geadviseerd Stichting Uitgaanscentrum Ja €5.000,- subsidie te verstrekken en Comité Gokhal NEE €4.824,04.<sup>174</sup>

De vraag of de twee stemmingen tegelijk kostenbesparend hebben gewerkt zou in het volgende opzicht positief kunnen worden beantwoord. Het houden van twee stemmingen tegelijk bespaart kosten op stembureaupersoneel: waren de stemmingen niet tegelijk geweest, dan waren er kosten voor zes personeelsleden geweest, bij elke stemming drie. Doordat de stemmingen tegelijk plaatsvonden, waren er slechts kosten voor vier personeelsleden (vier, niet drie, vanwege de werkdruk op de bediener van de stemmachine als hij ook de stembus moest beheren). De extra vervanging voor stembureaus (vervangend personeel) was dus ook minder dan wanneer de stemmingen op verschillende tijdstippen waren geweest, en zo ook de extra catering.<sup>175</sup>

#### 4.7 Problemen bij de organisatie

De kans bestaat natuurlijk dat men in een organisatie steken laat vallen, en zo ook deden zich tijdens de organisatie in de aanloop naar het referendum enkele voorvallen voor. Alle overigens met een goede afloop. Tot twee keer toe werd gehandeld in strijd met de Tijdelijke referendumwet, namelijk art. 80 lid 3 TRW. De twee voorvallen die plaatsvonden hadden betrekking op het inleveren van de formulieren ter ondersteuning van het inleidend verzoek.

Uit krantenkoppen en een interview met een lid van het Comité Gokhal NEE bleek dat de gemeente door het comité tijdelijk verdacht werd van tegenwerking.<sup>176</sup> Reden hiervoor was dat de formulieren voor een verklaring per brief ter ondersteuning van een inleidend verzoek tot het houden van een referendum (dus een definitief verzoek), nadat de gemeente al advies had gevraagd aan het Steunpunt Referendum van het ministerie van Binnenlandse Zaken, informatie bevatten die er niet op mocht voorkomen.<sup>177</sup> Op het formulier voor een definitief verzoek per brief was de volgende zin toegevoegd over legitimatie bij het opsturen van het definitieve verzoek: ‘U wordt verzocht bij deze ondersteuningsverklaring een **kopie van een geldig legitimatiebewijs** te voegen’.<sup>178</sup> De reden hiervoor was dat indien men het verzoek

inleverde op het gemeentehuis, men een geldig legitimatiebewijs diende te tonen, maar wanneer men per brief het verzoek opstuurde, hoefde dit niet. Een andere reden om deze zin aan het formulier toe te voegen, was om foutief ingevulde formulieren te voorkomen.<sup>179</sup> Deze zin mocht niet aan het formulier toegevoegd worden, omdat bij ministeriële regeling een standaardmodel is opgesteld waaraan niets mocht worden veranderd.<sup>180</sup>

Op 23 januari 2004 berichtte de burgemeester het ministerie over een nieuwe aanpassing van het formulier en vroeg of dit wettelijk toegestaan was.<sup>181</sup> Als antwoord hierop werd geschreven dat de afknipbare strookjes die waren toegevoegd onderaan de formulieren, na invulling en bij inlevering bij de gemeente moesten zijn verwijderd. Gebeurde dit niet, dan werd het ingeleverde formulier als ongeldig verzoek bestempeld.<sup>182</sup> Op het strookje stond informatie over het correct invullen van het formulier, uiterlijke inleverdatum, hoeveel formulieren men mocht indienen op één naam, een e-mailadres voor vragen, inleveradressen en aan de andere zijde van het strookje een waarschuwing: ‘NIETS van deze zijde invullen’.<sup>183</sup> Nadat de burgemeester de Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving van het ministerie van Binnenlandse Zaken had geraadpleegd over het strookje<sup>184</sup>, berichtte de afdeling Burgerzaken Jaap Kos op 4 februari 2004 dat formulieren die met het strookje werden ingeleverd niet geldig waren.<sup>185</sup>

Kos bleek betreffende voorgaande fouten door de gemeente beter op de hoogte te zijn geweest dan de gemeente -welke door het ministerie van Binnenlandse Zaken verkeerd dan wel onvoldoende ingelicht was- en hiervoor zijn nadien door de burgemeester verontschuldigen aangeboden. De problemen rond de verzoekformulieren hebben ook geleid tot het besluit van de burgemeester om een extra lid op elk stembureau te plaatsen, om zo de burger gerust te stellen dat de stemming goed zou verlopen.<sup>186</sup>

## **5. Uitslag van het referendum**

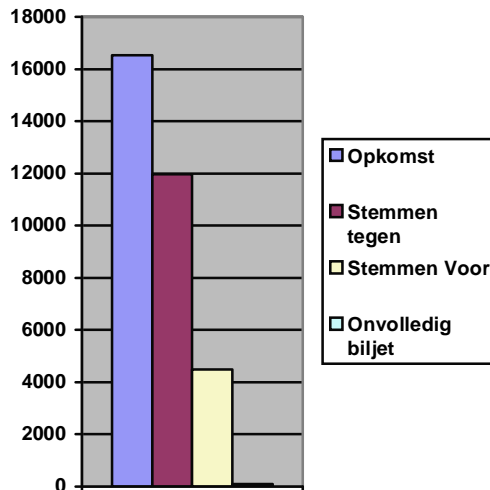
In dit hoofdstuk wordt de uitslag van het referendum van 10 juni 2004 besproken. Aan de orde komt het stemgedrag van de kiezer tijdens het referendum en wordt getracht te achterhalen welke factoren van invloed waren op de uitslag van het referendum. Om deze factoren in kaart te kunnen brengen, is een random steekproeftrekking onder de Huizer stemgerechtigde bevolking een optie, om vervolgens deze personen te interviewen. Voor dit onderzoek zijn hierover echter geen gegevens beschikbaar. Dit hoofdstuk beperkt zich daarom ook tot het beschouwen van drie factoren die mogelijk van invloed zijn geweest op de uitslag van het referendum. Ondanks het gebrek aan enquêtegegevens, en ook al mist het de grote representativiteit van een groter enquêteonderzoek, worden sommige gegevens in dit hoofdstuk ondersteund door informatie uit gesprekken met betrokkenen. Verder worden in dit hoofdstuk reacties van de gemeenteraad op de referendumuitslag weergegeven.

### 5.1 Uitslag van het referendum

Zoals vermeld werd het Huizer referendum over het elektronisch casino tegelijk met het referendum aangaande het Europees Parlement gehouden. De opkomst op 10 juni was, in vergelijking met de drie andere referenda op basis van de Tijdelijke referendumwet, tamelijk hoog: 51,8% van de kiesgerechtigden kwam opdagen. De opkomstpercentages van de referenda in Voerendaal, Hilversum en Zwolle waren respectievelijk, 46,0%, 27,2% en 41,4%.<sup>187</sup>

Moest de uitslag van het referendum gelden als een raadgevende uitspraak tot afwijzing, dan diende een meerderheid van ten minste dertig procent van alle kiesgerechtigden in Huizen tegen het besluit te stemmen.<sup>188</sup> Het totaal aantal kiesgerechtigden in Huizen was ten tijde van het referendum 31.882. De in art. 5 TRW vereiste dertig procent voor een meerderheid hield dan 9.565 kiezers in. Als dit aantal werd gehaald of overschreden diende de gemeenteraad haar besluit van 27 november 2003 te heroverwegen.<sup>189</sup>

In Huizen bleek 72,3% (11.950) van de opgekomen 51,8% kiesgerechtigde kiezers (16.528) tegen het besluit te stemmen, 27,0% van de opgekomen kiezers (4.470) stemde voor het besluit en er waren 108 ongeldige stemmen te tellen. Het aantal tegenstemmers tijdens het referendum, 37,5% van de kiesgerechtigden (72,3% van 51,8%), vormde een duidelijke meerderheid met het oog op art. 5 TRW. De uitslag gold dus als een raadgevende uitspraak tot afwijzing, waardoor de gemeenteraad het besluit van 27 november moest heroverwegen.<sup>190</sup> Zie figuur 5.1 voor een grafische weergave van de uitslag.



Figuur 5.1: Stemgedrag (in aantallen stemmen) (n= 16.528)

Een vraag die hier gesteld kan worden is hoe deze (hoge) opkomst te verklaren is. Had dit met het mooie, of juist slechte, weer te maken, met de mate van voorlichting door de gemeente of derden of doordat er twee verkiezingen tegelijk werden gehouden? Gezien de in hoofdstuk 3 en paragraaf 4.3 besproken uitgebreide voorlichting rond het referendum en het mogelijk zwaarder wegende belang van twee stemmingen op één dag vergeleken met één stemming, lijken deze twee factoren tamelijk relevant voor een verklaring van de opkomst en komen hier dan ook verder aan de orde. Daarnaast zal kort het idee dat veel gelovigen in kwamen stemmen Huizen aan de orde komen. In paragraaf 3.2 is namelijk gebleken dat deze groep bij zou kunnen dragen aan een hogere opkomst.

Ten eerste de voorlichting. Er is verscheidene malen door de gemeente, het Comité Gokhal NEE en de Stichting Uitgaanscentrum Ja! geadverteerd in kranten<sup>191</sup>, er zijn voorlichtingsavonden gehouden door de ChristenUnie, het comité en de SGP, via radio Phohi is ‘reclame’ voor het referendum gemaakt en de folders die gemeente, stichting en comité deden circuleren droegen tevens bij aan de voorlichting omtrent het referendum. Daarnaast heeft het comité in winkelcentra gestaan om hun standpunt te promoten. Ook politieke partijen stonden op de markt, mede vanwege de verkiezingen voor het Europees Parlement.<sup>192</sup> Er valt te concluderen dat de kiezer in Huizen, door de variëteit aan media, goed op de hoogte kon zijn geweest van wat er rond het referendum speelde en welke argumenten voor en tegen de aanpassing van de verordening 1998 en de komst van een casino bestonden.

Ten tweede het feit dat er twee stemmingen tegelijk werden gehouden: die voor het Europees Parlement en het referendum. De opkomst was mogelijk lager geweest wanneer

slechts één stemming werd gehouden, in plaats van twee. Of wanneer deze twee verkiezingen niet tegelijk gehouden werden, maar met bijvoorbeeld een dag of een of twee weken tussentijd, had de kiezer mogelijk kunnen hebben overwogen slechts naar één stemming te gaan.

Geïnterviewde betrokkenen beschouwden het houden van twee stemmingen tegelijk als opkomstverhogende factor.<sup>193</sup> Nu er twee stemmingen op één dag waren, werd dit misschien belangrijker gevonden dan slechts één stemming. Mogelijk wordt het Europees Parlement als een ‘te ver van mijn bed show’ gezien vergeleken met bijvoorbeeld de Tweede Kamer verkiezingen, en zou men niet zijn gaan stemmen. Maar nu het referendum er op dezelfde dag bijkwam, zou men de stap mogelijk eerder nemen om toch te gaan stemmen, ook afgezien van het ‘ver van mijn bed show’ argument. En de burger die het Europees Parlement belangrijker vond dan het referendum in kwestie, besloot, nu beide stemmingen tegelijk gehouden worden, mogelijk ook even aan het referendum deel te nemen.<sup>194</sup>

Ondanks de vrij hoge opkomst vergeleken met die in Voerendaal, Hilversum en Zwolle, heeft bijna de helft van de kiesgerechtigden niet gestemd tijdens het referendum in Huizen. De uitslag had heel anders kunnen luiden wanneer ook (een aanzienlijk deel van) de niet-stemmers had(den) gestemd. Misschien zijn met name voorstemmers thuisgebleven tijdens de stemming.<sup>195</sup> Er is voor dit onderzoek echter geen informatie beschikbaar om dit te kunnen staven. In het onderzoek naar het referendum in Zwolle, over een soortgelijk onderwerp, was die informatie er wel. Hier dacht men dat thuisblijvers tijdens het referendum waarschijnlijk voor het besluit zouden hebben gestemd. Uit enquêtes achteraf bleek dit niet het geval te zijn.<sup>196</sup> Uit gesprekken met betrokkenen in Huizen blijkt soms dat het argument dat met name voorstemmers thuis zijn gebleven 10 juni als onzinnig wordt gezien of wordt gezien als een argument dat ‘verliezers’ van het referendum gebruiken.<sup>197</sup>

Als derde mogelijke verklaring voor de relatief hoge opkomst is aan te dragen dat mogelijk veel gelovige stemgerechtigden hebben gestemd. Wederom is dit slechts gebaseerd op enkele reacties van betrokkenen. Zoals eerder is aangegeven (paragraaf 3.2) trachtte het comité via de Huizer Courant veel tegenstemmers op de been te krijgen. Er werd zelfs gesteld dat om het referendum te winnen, het traditionele deel van de Huizer bevolking moest worden gemobiliseerd.<sup>198</sup> Ook is uit de brieven namens de kerken gebleken (paragraaf 3.4) dat de kerken fel gekant waren tegen de komst van een elektronisch casino. Vanuit verschillende hoeken werd ook aangegeven dat de tegenstanders van het casino tegen waren vanwege hun geloof.<sup>199</sup>



## 5.2. Reacties uit de gemeenteraad naar aanleiding van de uitslag

Tijdens de raadsvergadering van 1 juli 2004, waarin de motie werd besproken en erover gestemd (zie inleiding), werd ook teruggeblikt op de uitslag van het referendum. In deze paragraaf zullen enkele reacties op de uitslag de revue passeren. Tevens komen enkele meningen over de rol zoals de gemeente die vervuld heeft in dit referendum aan de orde.

Voor een aantal mensen was de uitslag een duidelijke overwinning, maar voor anderen was de uitslag discutabel. Tegenstanders van het casino waren zeer tevreden met de opkomst en de referendumuitslag.<sup>200</sup> Er bleek tevredenheid over het werk van het college en de initiatiefnemers van het referendum, en dat genoemden er alles aan hebben gedaan om het referendum goed te laten verlopen.<sup>201</sup> Maar er was ook kritiek. Op de voorstanders van een casino was commentaar met betrekking tot de opmerking van D66 en VVD betreffende dat de burger het totaalplaatje<sup>202</sup> niet goed begrepen heeft en dat twee wethouders hebben gezegd dat vijftig procent van de kiezers niet is komen opdagen.<sup>203</sup> Tevens werd opgemerkt dat er is geconcludeerd dat de kiesgerechtigden die niet stemden op het referendum waarschijnlijk voor de komst van een casino zouden zijn. Als kritiek op de voorlichting door de gemeente werd geuit dat de burger zijn mening moest geven over de komst van een casino terwijl het college van B&W een document uitgaf waarin de voordelen van een casino stonden vermeld. Het college had haar mening achterwege moeten laten, omdat eerst de mening van de burger en dan de mening van de gemeenteraad komt. Dat dit document op kosten van de burger uitgegeven werd afgekeurd en ondemocratisch gevonden.<sup>204</sup> Aansluitende kritiek was dat de voorlichting van de gemeente weinig neutraal is geweest.<sup>205</sup>

Andere kritiek kwam van de kant van voorstanders van een casino. Eén kritiek was dat de burger 'basaal en niet weloverwogen heeft beslist'.<sup>206</sup> Een andere opmerking was dat meer mensen voor de komst van het casino hebben gestemd dan verwacht, en dat, wanneer de gemeenteraad voor de motie en dus de nuloptie zal stemmen, de voorstemmers van het casino onrecht wordt aangedaan. En: de 'traditionele aanhang (...) en rijke buitengewesten' waren tegen het casino. Hierbij werd afgevraagd of deze mensen gestemd hebben met de 'not in my backyard' redenering in hun achterhoofd. Verder gaf een raadslid als antwoord op een vraag van Dorpsbelangen Huizen aan niet op de markt gestaan te hebben omdat hij geen partij was in deze kwestie: hij wil met burgers discussiëren, maar niet om op die manier een economische partij te steunen.<sup>207</sup> Ook werd gesteld dat de discussie omtrent de Graaf Wichman in de loop der tijd is beperkt tot een discussie over het casino, hetgeen het hele college van B&W verweten wordt, welke vond dat het uitgaanscentrum draaiende kon worden gehouden met gokautomaten. De discussie moet gaan over de manier waarop het

uitgaanscentrum kan blijven bestaan en niet over de vraag of er een casino kan komen.<sup>208</sup> Verder was er kritiek op campagnevoering: het creëren van een negatieve sfeer rond het casino, een sfeer die mede door het Comité Gokhal NEE is gecreëerd, werd als storend ervaren. Casino's werden in de folder vergeleken met bordelen en escortservices en het woord 'verpaupering' werd gebruikt. Kritiek was er op drie CDA raadsleden die voor het comité actievoerden terwijl eerder vaststond dat het CDA zich niet met comité inmengde.<sup>209</sup> Een laatste noemenswaardige opmerking was dat niet aan de financiële voorwaarde voor het plan van Van der Hulst kon worden voldaan. De gemeente heeft hier voor gezorgd en deze moet samen met Van der Hulst een oplossing zien te vinden.<sup>210</sup> D66, PvdA, VVD en Leefbaar Huizen gaven aan de uitslag van het referendum wel te respecteren.<sup>211</sup>

## **6. Gevolgen van de uitslag van het referendum**

Nadat op 10 juni de tegenstanders van het besluit met een duidelijke meerderheid van stemmen de uitkomst bepaalden en de uitslag zo een raadgevende uitspraak tot afwijzing van het besluit van 27 november 2003 vormde, moest de gemeenteraad haar besluit heroverwegen.<sup>212</sup>

In dit hoofdstuk zullen de indiening en de kernpunten van de ontwerp motie, welke door enkele raadsfracties werd ingediend, behandeld worden. Tevens komt de stemming over deze motie met, motivaties van enkele raadsleden, aan de orde. De gehele motie zoals deze destijds is ingediend in de raad is te vinden in bijlage 2. Er was ook sprake van een schadevergoeding aan dhr. Van der Hulst, welke kort wordt besproken. Het hoofdstuk wordt afgesloten met aandacht voor een referendumverordening in Huizen.

### 6.1 De ontwerp motie

Op 28 juni 2004 stuurde een deel van de gemeenteraad, welk deel bestond uit de VVD (dhr. Bikkers), CDA (dhr. Beltman), PvdA (mevr. Bos) en SGP (dhr. Van Amstel), haar overwegingen met betrekking tot wat te doen na de referendumuitslag, naar de gemeenteraad. In dit bericht vermeldde zij een ontwerp motie, welke zij indiende en behandeld wilde hebben tijdens de raadsvergadering van 1 juli 2004.<sup>213</sup> Uit de notulen van deze raadsvergadering blijkt dat naast de vier fracties ook de GroenLinks-fractie de motie indiende, dit in tegenstelling tot wat het document met de motie in de bijlage laat zien.<sup>214</sup> De motie is te vinden in bijlage 2. Hoofdpunten van de motie worden verder in dit hoofdstuk beknopt besproken.

De genoemde fracties trokken als conclusie uit de referendumuitslag dat de burger tegen een casino in de Graaf Wichman was, maar dat dit ook gold voor het gehele grondgebied van Huizen. Daarom werd voorgesteld om dhr. Van der Hulst zijn plannen voor het uitgaanscentrum te laten realiseren, met uitzondering van een hal met kansspelautomaten. Men geeft aan dat het uitgaanscentrum dan mogelijk slecht zal functioneren, dit mogelijk ten koste van de kwaliteit van de openbare orde rond het uitgaanscentrum. Om te proberen dit tegen te gaan, ondanks dat er geen kansspelautomaten komen, stellen de partijen een zestal voorwaarden voor waaraan dan moet worden voldaan. Kort hielden deze voorwaarden in dat het genomen besluit ter aanpassing van de verordening op 27 november 2003 moest worden ingetrokken, er moest een verbod komen op kansspelautomaten in de toekomst (nuloptie), ter totstandkoming van een passende oplossing moest er overleg tussen het gemeentebestuur, Van Eijl en Van der Hulst plaatsvinden, de laatste twee moesten bereid zijn hun medewerking hierin toe te zeggen, het overleg diende tijdens het zomerreces plaats te vinden en in

september uiterlijk afgerond te worden en dhr. Van der Hulst moest bereid zijn dat de eerder door hem ingediende aanvragen konden worden aangehouden.<sup>215</sup>

Aan deze voorwaarden werd toegevoegd dat de raad met nadruk moest aangeven dat 'er een aanmerkelijke verplichting rust op de eigenaar van het uitgaanscentrum. Zulks vindt z'n aanleiding in het gegeven dat het uitgaanscentrum door hem is gerealiseerd, mede op basis van een nadrukkelijke inspanning van het gemeentebestuur. Deze inspanning is ondermeer vertaald in langdurige huur- en subsidieverplichtingen van de gemeente Huizen'.<sup>216</sup>

Met voorgaande in het achterhoofd stelden de vier fracties de gemeenteraad voor het volgende -hier samengevatte- besluit bestaande uit vier eisen te nemen: het raadsbesluit van 27 november 2003 wordt ingetrokken waardoor de verordening speelautomatenhallen 1998 weer geldt, in de raad moet een voorstel voor de besluitvorming worden uitgewerkt waarin uit wordt gegaan van de genoemde nuloptie, het college van B&W moet met de heren Van Eijl en Van der Hulst in overleg gaan om een oplossing voor de exploitatie van de Graaf Wichman te vinden, daarmee rekening houdend met de vorige twee eisen en het college van B&W dient uiterlijk voor de septemberraad een voorstel gereed te hebben.<sup>217</sup> Kortweg komt het er in het voorstel van de genoemde indieners op neer dat noch in de Graaf Wichman, noch in de Oude Haven een elektronisch casino zal en kan komen.<sup>218</sup> De gemeenteraad gaat dus nog verder dan art. 23 lid 2 TRW voorschrijft. De raad trekt niet alleen haar 'wet' (lees: besluit) van 27 november 2003 in, maar schaft zelfs de hele verordening speelautomatenhallen 1998 af. Dit 'vergaande' besluit lijkt op het eerste gezicht op gespannen voet te staan met art. 23 lid 2 TRW, maar dit is niet het geval. De indieners van de motie gaven in hun motie aan dat de nieuwe verordening (2003) diende te worden ingetrokken en de oude (1998) te herleven. Dit besluit van 1 juli 2004 strookt met art. 23 lid 2 TRW. In dezelfde motie werd aangegeven dat een -nog uit te werken- voorstel voor besluitvorming in de gemeenteraad, waarbij men diende uit te gaan van een nuloptie voor kansspelautomaten, tot stand moest komen. Het feitelijke besluit tot schrapping van de verordening 1998, en dus realisering van de nuloptie, vond plaats op 13 januari 2005. De besluiten op 1 juli 2004 en 13 januari 2005 waren dus van elkaar losstaande besluiten.

## 6.2 De stemming over de motie

Op de raadsvergadering van 1 juli 2004 werd de ontwerp motie aangenomen, en de uitslag van het referendum gevolgd, met 25 stemmen tegen 1. Alleen mevr. Guerrero Garcia van Leefbaar Huizen stemde tegen de motie<sup>219</sup>, om reden dat ze, na bezoeken aan een aantal casino's, geen indruk kreeg van onveilige situaties.<sup>220</sup> Tevens vond ze de sfeer gezellig en gaf

ze ook aan dat het grote aantal voorstemmers op het referendum erop duidt dat veel burgers een casino in Huizen wenselijk achten. Slechts 26 raadsleden stemden, in tegenstelling tot 27 november 2003, aangezien een lid van de PvdA afwezig was.<sup>221</sup>

Dhr. Schaap (D66) die op 27 november 2003 stemde vóór aanpassing van de verordening speelautomatenhallen 1998, besloot 1 juli, als voorstander van referenda in het algemeen, niet meer te kiezen voor de komst van een casino met 75 kansspelautomaten in Huizen. Ondanks dat hij nog steeds voorstander was van de komst van het casino, respecteert hij de uitslag van het referendum en noemt deze helder.<sup>222</sup> Dhr. Schra (Leefbaar Huizen) is nog steeds vóór de komst van het casino, maar wil de uitslag van het referendum wel respecteren.<sup>223</sup> Mevr. Bos (PvdA) stelt dat de burgers in Huizen geen casino willen, en daarom respecteert ze de uitslag van het referendum. De uitslag van het referendum, en met name de mening van haar achterban over de motie, was de reden waarom zij het initiatiefvoorstel (de motie) om geen kansspelautomaten in de Graaf Wichman en de Oude Haven te plaatsen, steunde.<sup>224</sup> Dhr. Bikkers (VVD), voorstander van een casino, stemde voor de motie op 1 juli, omdat de uitslag gerespecteerd en de democratie geaccepteerd moest worden.<sup>225</sup> Dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), ook voor een casino op 27 november 2003, stemde op 1 juli voor de motie. Ook voor hem was de uitslag van het referendum doorslaggevend.<sup>226</sup> Uit gesprekken met raadsleden die op 27 november tegen aanpassing van de verordening 1998 waren, bleek dat raadsleden de uitslag van het referendum wel moeten volgen<sup>227</sup>, om reden dat het niet verstandig is om als raadslid niet naar de kiezer te luisteren (die onthoudt het wanneer je zijn keus niet opvolgt).<sup>228</sup> Een ander argument is dat overwogen kan worden de uitslag van het referendum te volgen, mits het verschil tussen het aantal voor- en tegenstemmers groot genoeg is.

In de uitnodiging van 7 januari 2005 voor het bijwonen van een openbare vergadering van de gemeenteraad van 13 januari 2005 stond onder andere het agendapunt 'Intrekken van de verordening speelautomatenhallen 1998' en het besluit daartoe vermeld.<sup>230</sup> In het voorstel van het college van B&W van 6 januari 2005 wordt de gemeenteraad voorgesteld de verordening 1998 in te trekken tijdens de vergadering van 13 januari. In de toelichting van dit voorstel staat vermeld dat de raad op 1 juli 2004 besloten had dat er een voorstel over de kwestie moest komen waarover besloten kon worden door de raad. In dit voorstel moest uit worden gegaan van de nuloptie zoals die in de motie van de vijf fracties van 28 juni 2004 te vinden was.<sup>231</sup>

In de toelichting van het voorstel van het college van B&W van 6 januari 2005 wordt tevens geschreven dat de raad liever geen speelhallen in de gemeente Huizen wil hebben, en

dat het intrekken van de verordening 1998 het best aansluit bij deze mening en bij het besluit van 1 juli 2004 om de toen ingediende motie aan te nemen. Het college stelde in haar bericht van 6 januari daarom voor de verordening in te trekken en het besluit op de eerste dag nadat het is bekendgemaakt in werking te laten treden.<sup>232</sup>

Op de vergadering van 13 januari 2005 werd uiteindelijk besloten dat de verordening speelautomatenhallen 1998 conform het voorstel van het college zal worden ingetrokken. Aangetekend moest worden dat de minderheid van de fractie van Leefbaar Huizen tegen het voorstel van het college van 6 januari 2005 stemde.<sup>233</sup>

### 6.3 Schadevergoeding

Nadat in de gemeenteraad bijna unaniem gekozen was voor de nuloptie, heeft de raad op 7 juli 2005 besloten, op advies van het college van B&W, om eenmalig een vergoeding te geven aan dhr. Van der Hulst ter grootte van €750.000,-. Hiertegenover stond dat Van der Hulst verder geen schadevergoedingen van de gemeente zou eisen, een eis waarmee Van der Hulst instemde. Op deze manier wilde de gemeente juridische procedures voorkomen. Het bedrag werd met samen met Van der Hulst overeengekomen.<sup>234</sup> Aanvankelijk werd Van der Hulst een bankgarantie/garantiestelling gegeven, maar dit werd later omgezet in een feitelijke uitkering van genoemd bedrag.<sup>235</sup>

Een grote meerderheid stemde op 7 juli voor de uitkering van €750.000,-.<sup>236</sup> Tegen uitkering waren alleen mevr. Rebel (Dorpsbelangen Huizen) en dhr. Van Amstel (SGP). Mevr. Rebel vond dat de uitslag van het referendum duidelijk was, en dus een schadevergoeding niet gewenst was. Dhr. Van Amstel was uit principiële, financiële, juridische en vergaderordelijke (tijd tussen het voorstel van het college voor de vergoeding en het raadsbesluit daarover was naar zijn mening te kort) redenen tegen uitkering van het bedrag.<sup>237</sup>

### 6.4 Referendumverordening

Zoals bekend bestond er in Huizen voordat het referendum plaatsvond nog geen plaatselijke referendumverordening. Na het referendum is voor een dergelijke verordening een motie ingediend door dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), maar deze motie sneuvelde.<sup>238</sup> In de begrotingsvergadering in de gemeenteraad is wederom een motie ingediend, deze keer door D66, GroenLinks en Leefbaar Huizen. De motie stelt voor om de werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing, waarin elke raadsfractie vertegenwoordigd is, te laten kijken naar de mogelijkheid van invoering van referenda in Huizen<sup>239</sup>, met als doel informatie te leveren

voor een debat over een referendumverordening in de raad.<sup>240</sup> Een verordening is dus nog niet uitgesloten. De motie van D66, GroenLinks en Leefbaar Huizen werd in de raad aangenomen met 16 tegen 9 stemmen. Alleen de VVD en het CDA stemden tegen, waarvan in beide partijen één lid voor de motie stemde.<sup>241</sup>

## **7. Conclusie en aanbevelingen**

Opvallende zaken in dit referendum zijn geweest de campagnevoering, enkele voorvallen in de organisatie van het referendum, de gemeentelijke informatievoorziening, de kosten van het referendum en de referenduvraag. Deze zaken zullen dan ook de boventoon voeren in de afsluiting van dit onderzoek naar het referendum in Huizen.

### **7.1 Conclusie**

Het referendum in Huizen, en de vraag of een elektronisch casino gewenst was, was een onderwerp dat erg leek te spelen onder de bevolking. Dit blijkt ten eerste uit het feit dat er sprake was van een tamelijk uitgebreide informatievoorziening door gemeente en derden. Derden waren twee organisaties door burgers opgezet om het referendum en hun standpunten bekend te maken onder de Huizer burgers, zij het in verschillende grootte van campagnevoering. Met name het Comité Gokhal NEE voerde uitgebreid campagne. Het kreeg hierbij medewerking van enkele plaatselijke winkels en raadsleden. De kranten lieten zich ook niet onbetuigd: er verscheen menig artikel over het referendum en het casino. Ten tweede lijkt dit te blijken uit de opkomst tijdens het referendum, welke, waarschijnlijk mede dankzij de gelijktijdigheid met de verkiezingen voor het Europees Parlement en vergeleken met de drie andere referenda op basis van de Tijdelijke Referendumwet, relatief hoog was. Maar die hogere opkomst lijkt, volgens betrokkenen, te verklaren aan de hand van het feit dat er twee stemmingen tegelijk werden gehouden. Die verklaring maakt zo de relatief hoge opkomst mogelijk een minder goede indicator van waarom het onderwerp ‘casino’ erg leek te spelen in Huizen.

Belangrijk in dit onderzoek was de organisatie van het referendum door de gemeente. Vragen die hierbij een rol spelen zijn: Heeft de gemeente zich aan de regels van de TRW gehouden? Is de informatievoorziening van de gemeente aan de burger: was deze correct, neutraal en objectief in die zin dat de burger voldoende of uitputtend werd geïnformeerd? Hoe strookt dit met de dubbelrol die de gemeente tijdens het referendum toegedicht kan worden? En heeft de gemeente niet onnodig geld over de balk gegooid?

Zoals is gebleken deden zich enkele voorvallen voor in de organisatie van het referendum, welke ook overtredingen van bepalingen uit de TRW vormden. Hiermee wordt geduid op problemen rond de formulieren voor het definitieve verzoek voor een referendum (art. 80 TRW) en officiële vaststelling van de datum waarop het referendum moest worden gehouden (art. 31 TRW). Echt gevolgen heeft het eerste niet gehad voor de aanvragers van het referendum, aangezien de twee drempels ruimschoots gehaald werden. De vaststelling van de



datum vormde evenmin een probleem, aangezien dit ruim twee maand later gecorrigeerd werd door alsnog een officiële datum vast te stellen. Andere, significante problemen vonden niet plaats. Dit betekent echter niet dat er geen verbeteringen mogelijk zijn. Over enkele handelingen door de gemeente is zeer zeker wat op te merken en wat op aan te merken, en is ook al wat over aangemerkt. Hierbij moet met name aan de informatievoorziening door de gemeente worden gedacht. Een deel van de gemeenteraad heeft zich wat dit betreft niet onbetuigd gelaten, gezien haar kritiek op de rol van de gemeente in het referendum. Belangrijke kritiek in de raad van tegenstanders van het casino was dat de gemeente op een niet-neutrale manier de burger van informatie voorzag. De gemeentelijke informatievoorziening komt hier dan ook aan de orde.

Er was binnen de commissie Algemeen Bestuur en Financiën (ABF) besloten om de informatievoorziening van de verschillende standpunten gescheiden te leveren. Om dit te realiseren, werd een subsidie ter beschikking gesteld, zodat ook burgers campagne konden voeren en zo een ander (of zelfde) standpunt dan (als) de gemeente konden uitdragen. Kijkend naar de informatievoorziening van de gemeente, is te zien dat zij het ABF-besluit na is gekomen. Op basis van het raadsbesluit van 27 november 2003, waarin de komst van een casino en kansspelautomaten mogelijk werden gemaakt en het standpunt van de gemeente omtrent dit onderwerp duidelijk werd, leek de gemeente haar informatie te vormen. In verschillende documenten uitgegeven door de gemeente, waaronder de afleveringen van de Omrooper, de publiekssamenvatting en de informatiefolder die de burger thuis kreeg, kwam het standpunt van de gemeente duidelijk naar voren. Standpunten tegen en nadelen van een casino kwamen echter nauwelijks aan bod. Ondanks het middels subsidie stimuleren van campagnes door derden, en daarmee andere standpunten dan die van de gemeente bekend te maken, kan de vraag worden gesteld of de gemeente zelf niet uitgebreide informatie (voor- en nadelen van een besluit) dient te verstrekken.

In Huizen heeft de gemeente echt een dubbelrol vervuld. De gemeente had aan de ene kant een eigen belang, namelijk de komst van een casino om het uitgaanscentrum weer te doen opleven en een speelautomatenhal in de Oude Haven te voorkomen. De vraag is of dit ten koste mag gaan van andere standpunten, welke mogelijk niet door de gemeente aangehangen worden. Aan de andere kant dient de gemeente neutrale informatie te geven over de organisatie en het proces van het referendum, wat zij ook deed.

Wat betreft het eigen belang van de gemeente en of dit ten koste mag gaan van andere standpunten het volgende. De gemeente was naar aanleiding van het ABF-besluit gerechtigd haar eigen informatievoorziening, en dus eigen standpunt weer te geven. Of dit ten koste mag

gaan van andere standpunten, in dit geval standpunten tegen de komst van een casino, is een tweede vraag. De gemeente heeft een openbare informatieavond georganiseerd, nog voor 27 november 2003, waarin allerlei argumenten voor en tegen een casino in Huizen naar voren kwamen. Tevens heeft de gemeente burgers in staat gesteld eigen informatievoorziening te leveren, hetgeen de weg vrij maakte om ook andere standpunten dan die van de gemeente bekend te maken. De gemeente heeft dus eigenlijk indirect standpunten tegen een casino bekend en mogelijk gemaakt. Desalniettemin kan de gedachte bestaan dat de gemeente, als overheid zijnde, de burger zodanig moet informeren, dat de burger voor- en tegenargumenten voor een besluit te horen krijgt en kan begrijpen. De informatievoorziening wordt uit belastinggeld betaald en dient daarom goed besteed te worden. De vraag is dan of de belastingbetaler erbij gebaat is dat de gemeente in dit geval van het referendum op kosten van de belastingbetaler eenzijdige informatie verschaft. Zoals eerder gesteld kan het verstrekken van subsidie om andere standpunten weer te geven echter als compenserende factor voor eenzijdige informatie van de gemeente worden aangemerkt.

Wat betreft de tweede helft van de dubbelrol, neutrale informatie over de organisatie van het referendum, is de gemeente niet tekortgeschoten. Zowel in de Omrooper als in haar informatiefolder heeft de gemeente duidelijk aangegeven hoe het referendum zou gaan verlopen. Tevens werd duidelijk vermeld hoe men elkaar kon machtigen, wanneer de uitslag bekend zou worden gemaakt en wat er met de uitslag zou gebeuren. Daarnaast, en ook in de publiekssamenvatting, heeft de gemeente duidelijk haar standpunt aangegeven, onderbouwd met duidelijke argumenten, waarom een casino in Huizen voordelen kan opleveren, zowel voor de Graaf Wichman als voor de burger.

Wat betreft de kosten van het referendum, lijkt de gemeente haar boekje niet te buiten zijn gegaan. De raming, zonder personeelskosten, bedroeg bijna €57.000,-. De kosten, eveneens zonder personeelskosten, geschat door Burgerzaken bedroegen vijftigduizend à zestigduizend euro. Kijkend naar de raming heeft de gemeente geen buitensporige kosten gemaakt voor het referendum: verplichte kosten als oproepkaarten, stemhokjes en stembussen werden gemaakt. Extra informatievoorziening, geraamd €18.000,-, los gezien van of het inhoudelijk kloppend was of niet, was niet verplicht, maar de gemeente heeft hier wel voor gezorgd. Een extra persoon op elk stembureau speciaal voor het referendum vormde ook een grote kostenpost, namelijk geraamd €5.500,- (of €6.000,- met extra catering). Deze extra personen waren nodig, aangezien de werkdruk voor het derde stembureaulid anders te groot werd. Die vierde persoon werd ook geïnstalleerd om na de zaken die mis waren gegaan met betrekking tot de verzoekformulieren, het referendum in goede banen te leiden ter

geruststelling van de burger. Een andere, en tevens grootste individuele uitgave, waren de samenvattingen van de verordening (geraamd €12.000,-). Deze waren verplicht door art. 114 lid 2 en 3 TRW. Zoals gebleken zijn de kosten door het samenvallen met de verkiezingen voor het Europees Parlement waarschijnlijk lager geweest dan wanneer de stemmingen op verschillende data waren gehouden.

De referendumvraag, de vraag die gesteld werd op het referendum en waarop de kiezer een antwoord moest geven, verdient ook enige bespreking. Eerder is al gebleken dat over de vraagstelling onduidelijkheid bestaat. Ook bleek dat de vraag soms moeilijk werd bevonden door kiezers. De vraag is nu welke vraagstelling werd gebezigd tijdens het referendum. De twee uitgebreid behandelde scenario's, wel of niet conform het model uit de TRW, dekken de lading van het besluit verschillend: de één slechts gedeeltelijk, de ander helemaal (ook al lijkt het besluit verkeerd benoemd: aanpassing in verordening 2003 in plaats van 1998). Door de onduidelijkheid die uit de informatiefolder en Omrooper naar voren komt omtrent de vraagstelling, kan de kiezer op het verkeerde been zijn gezet of de kiezer tijdens het stemmen hebben verward. Eenduidigheid, dekking en duidelijkheid zijn daarom erg van belang in de vraagstelling, en ook in de informatievoorziening hierover.

De uitslag van een referendum op basis van de TRW is niet bindend. Toch heeft de raad welhaast unaniem de uitslag van het referendum gevolgd. Van de veertien pro-casino stemmers op 27 november 2003, bleken er twaalf (één raadslid stemde nog steeds tegen en er was een PvdA-raadslid afwezig) bereid de op 1 juli 2004 ingediende motie te aanvaarden, zo de aanpassing van de verordening 1998 ongedaan te maken en uiteindelijk de komst van een casino in Huizen onmogelijk te maken, zij het met verschillende argumenten en soms mogelijk ook met tegenzin zoals uit reacties bleek. Het merendeel van de (geïnterviewde) raadsleden vond echter dat de uitslag van een referendum, de wil van het volk, dient te worden gerespecteerd.

## 7.2 Aanbevelingen

Een belangrijk punt in een referendum is goede informatievoorziening. Er wordt een significant bedrag uitgetrokken om de burger direct te laten stemmen over een besluit dat normaliter door de overheid zou worden genomen. Het gaat ook, kijkend naar de gehouden referenda in Nederland, veelal om tamelijk belangrijke, grote of kostbare onderwerpen waarover referenda worden gehouden.<sup>242</sup> Goede beeldvorming van het onderwerp of probleem in kwestie is daarom van belang. Echter, een nadeel dat Koopmans noemt, 'het gevaar van 'one-issue' campagnes, waardoor onderdelen van een samenhangend beleid

geïsoleerd worden beoordeeld', kan zich voordoen en lijkt zich ook te hebben voorgedaan in het Huizer referendum.<sup>243</sup> Wordt er niet teveel op emoties ingespeeld, in plaats van dat harde feiten op tafel komen? Emoties zijn in een onderwerp als het casino begrijpelijk, maar er moet ook verder gekeken worden dan dat.

Kijkend naar de campagnes van Comité Gokhal NEE en Stichting Uitgaanscentrum Ja!, valt te concluderen dat er enigszins sprake was van 'one-issue' campagnes. Beide organisaties richtten zich slechts op hun standpunt, hetgeen begrijpelijk is als men ergens voor staat. Het idee van het besluit van 27 november 2003 was echter om de Graaf Wichman, onder andere met behulp van de komst van een elektronisch casino, nieuw leven in te blazen, dit mede ten gunste van de bevolking. Het comité heeft zich grotendeels gericht op de komst van een casino, sprak wel over alternatieven voor een casino, maar de nadruk lag daar aanmerkelijk minder op, zoals uit de folder, interviews en kranten blijkt. De stichting daarentegen richtte zich voornamelijk op de voordelen van de komst van een casino met het oog op het uitgaanscentrum. De gemeente keek naar de voordelen voor het gehele centrum wanneer een casino het zou halen in Huizen, maar schonk weinig aandacht aan mogelijke nadelen ervan. Ook de stelling van de gemeente in haar informatiefolder dat de vraag waar het om gaat tijdens het referendum is of de kiezer voor of tegen het besluit is dat de komst van een elektronisch casino mogelijk maakt (scenario één in paragraaf 4.5), duidt op versmalling van het debat.

Informatievoorziening als deze is democratisch: burgers kunnen hun mening verkondigen. Aan de andere kant wordt de vraag opgeworpen of het gehele besluit van 27 november 2003 recht wordt gedaan: het lijkt dat het casino een grotere rol speelde dan de Graaf Wichman. Benadrukt dient te worden dat het 'totaalplaatjeargument' hier niet wordt aangehangen: de burger kan de reden van de raad om voor een casino te stemmen, best hebben begrepen, maar mogelijk de voorkeur hebben gegeven aan het argument dat een casino meer verslaving in de hand kan werken. Maar om een dergelijk 'one-issue' verloop van informatievoorziening te voorkomen of te minderen, kan worden gekozen voor meer informatievoorziening door de gemeente. In Huizen gaf de gemeente met name haar eigen standpunt weer: beter is het om zo volledig mogelijke informatie te geven, dus met zoveel en gelijk mogelijke voor- en tegenargumenten. De burger moet hierin inspraak kunnen hebben, maar subsidies hoeven niet te worden verstrekt: de burger vraagt een referendum aan, en zou informatie kunnen verzorgen op eigen kosten.

Bevordering van informatievoorziening van de kant van de gemeente kan echter plaatsvinden door discussiebijeenkomsten te organiseren, hetgeen niet is gebeurd in Huizen

op de bijeenkomst met de politie en Jellinekkliek na. Op zo'n avond kunnen kiezers een goed beeld krijgen van verschillende standpunten, en wordt het onderwerp in kwestie, bijvoorbeeld een casino, niet slechts van één kant belicht. De avond met de Jellinekkliek, gehouden om het college een goed besluit te kunnen laten nemen, droeg hier ook aan bij, maar die avond was dusdanig vroeg gehouden (ruim een half jaar voor het referendum), dat voor een goed beeld tussen de verschillende standpunten, nog zo'n avond dichterbij het referendum nuttig kan zijn geweest.

Maar ook indien burgers of groepen burgers campagne voeren rond referenda, dient de overheid alle kanten van het onderwerp of probleem te belichten. Een referendumcommissie zoals in Zwolle, maar welke ontbrak in Huizen, biedt hier uitkomst. Deze kan toezicht houden op de werkwijze en informatievoorziening van de gemeente. Zo'n commissie heeft echter slechts nut wanneer een referendum realiseerbaar is, hetgeen in Huizen bij gebrek aan een referendumverordening (momenteel) onmogelijk is.

De fouten die de gemeente maakte rond de definitieve verzoekformulieren zijn een leerpunt. Het feit dat het de eerste keer was dat de gemeente een referendum hield en het feit dat er sprake was van verkeerde of gebrekkige voorlichting door het ministerie van Binnenlandse Zaken, droegen mogelijk bij aan de gemaakte fouten. Om fouten in mogelijk toekomstige referenda te voorkomen, dienen duidelijke regels (en een duidelijke wet) opgesteld te worden over met welke zaken rekening gehouden moet worden wil een referendum op de juiste manier totstandkomen. De TRW stelt dat het ministerie een standaardmodel voor een verzoekformulier voorschrijft: er blijkt niet duidelijk uit of hierop aanpassingen mogen worden aangemaakt, bijvoorbeeld in de vorm van toevoegingen.<sup>244</sup> De toevoegingen aan de formulieren door de gemeente Huizen werden door sommigen als tegenwerking gezien, maar wanneer je er beter naar kijkt hielpen deze juist om meer verzoekformulieren juist in te vullen en zo de kans op een referendum groter te maken.

Zoals bekend mengden enkele politieke partijen zich in het debat of werkten mee aan de campagnevoering. Hetzelfde, mogelijk afhankelijk van het onderwerp in kwestie, kan gelden voor maatschappelijke organisaties zoals kerken. Ondanks kritiek van de kant van sommige raadsleden op het feit dat sommige raadsleden campagne voerden en kerken zich mengden in het publieke debat na het raadsbesluit van 27 november 2003, zijn het juist politici die de burger moeten leiden hierin. De raad is gekozen door de burger en neemt een beslissing. De raad moest zich tegenover de burger in aanloop naar het referendum op zijn minst kunnen verantwoorden voor haar beslissing. Daarnaast kunnen politici het debat juist aanzwengelen, bijvoorbeeld door discussiebijeenkomsten te houden.

Tenslotte is duidelijkheid omtrent de vraagstelling tijdens het referendum van groot belang. Om de kans op een goede uitkomst van het referendum te vergroten (dus de kiezer heeft feitelijk gestemd wat hij ook in zijn hoofd had te stemmen), moet de vraagstelling duidelijk zijn en op tijd voor het referendum aan de burger bekend worden gemaakt. Qua duidelijkheid houdt het wettelijke vraagmodel van de TRW zoals eerder bleek te wensen over. De vraagstelling dient ook eenduidig en dekkend te zijn. Zonder deze vereisten wordt de kans op een juiste uitslag kleiner. Is de informatievoorziening aan de burger helder en uitgebreid, maar de vraagstelling onbegrijpelijk of niet geheel dekkend, dan zouden alsnog vraagtekens bij de uitslag kunnen worden gezet. Deze vereisten, voor zover ze dat niet al doen, kunnen dienen als maatstaf voor regels omtrent de vraagstelling en juiste uitslag van een referendum.

**BIJLAGE 1: Kostenraming voor het referendum (7 april 2004).**

Omschrijving	Kosten	Vrije keuze
35.000 Oproepingskaarten	€900,-	
Inzet extra stembureauleden	€5.500,-	
Extra vervanging stembureaus	€2.640,-	
Drukkosten kiesregister en oproepkaarten	€300,-	
Porti verzenden stembiljetten	€5.000,-	
33.000 Stembiljetten	€1.620,-	
20.000 Brochures samenvatting verordening	€12.000,-	
20.000 Brochures extra kosten ivm extra voorlichting		€5.000,-
Extra ruimte gemeentepagina Nieuwsblad van Huizen		€2.000,-
Extra Omrooper		€6.000,-
Extra budget redactie website		€5.000,-
22 Stemhokjes en stembussen	€500,-	
Kantoor materiaal (rode potloden, etc.)	€500,-	
Subsidie campagnes		€7.500,-
Diensten door derden (inrichten stembureaus Vreeswijk)	€2.000,-	
Extra catering	€500,-	
Totaal	€31.460,-	€25.500,-

Notabene: De post 'Subsidie campagnes' is later verhoogd naar €10.000,-, en de post '20.000 Brochures extra kosten ivm nieuwe extra voorlichting' werd daarvoor met €2.500,- in mindering gebracht.

## BIJLAGE 2: Ontwerpmotie



Huizen, 28 juni 2004

Betreft: Uitgaancentrum Graaf Wichmann

De college-partijen VVD, CDA, PvdA en SGP zijn van oordeel dat er in de raadsvergadering van 1 juli a.s. duidelijkheid dient te worden geschapen omtrent de te volgen lijn als gevolg van de uitkomst van het referendum van 10 juni jl.

Partijen hebben daartoe een ontwerp-motie opgesteld die in de raadsvergadering van 1 juli a.s. zal worden ingediend.

VVD-fractie,  
C. Bickers

CDA-fractie,  
J. W.A. Beltman

PvdA-fractie,  
Mw. H.J.G. Bos

SGP-fractie,  
H. van Amstel





## MOTIE

### Inleiding

De gemeenteraad van Huizen heeft in het belang van een gezonde commerciële exploitatie van het uitgaanscentrum met de kleinst mogelijke meerderheid besloten medewerking te verlenen aan de vestiging van een elektronisch casino.

Op grond van de Tijdelijke Referendumwet bestond de mogelijkheid dat het besluit tot wijziging van de verordening speelautomaten zou worden onderworpen aan een plaatselijk referendum.

Inmiddels heeft het bedoelde referendum plaatsgevonden.

Gelet op de uitslag van het referendum is de gemeenteraad verplicht zijn eerder genomen besluit te heroverwegen.

Wij hebben kennis genomen van de zogenaamde “besluitwijzer” van het college van burgemeester en wethouders ten behoeve van de behandeling in de gemeenteraad.

Naar aanleiding van de uitslag van het referendum, waarbij meer dan 2/3 van de kiezers die zijn opgekomen zich heeft uitgesproken tegen een elektronisch casino en de door het college geschetste scenario's, komen wij tot de navolgende overwegingen.

### Overwegingen

Het is overduidelijk dat de uitslag van het referendum ruim moet worden uitgelegd.

Dat wil zeggen dat het nee niet alleen is uitgesproken tegen de Graaf Wichman, maar tegen het totale grondgebied van de gemeente Huizen.

De door het college geschetste risico's betekenen dat er voor alle betrokken partijen langdurige - en onzekere procedures kunnen volgen, als er geen adequate oplossing wordt gevonden.

Een adequate oplossing zou in deze situatie als volgt kunnen worden gedefinieerd.

1. De exploitatie van de Graaf Wichman is thans zodanig dat de plannen van de beoogde nieuwe huurder dienen te worden gerealiseerd, met dien verstande dat vestiging van een kansspelautomatenhal moet worden uitgesloten.
2. Bij de realisering van de plannen moet worden uitgegaan van de verplaatsing van het biljartcentrum uit de Keucheniusstraat en voorkoming van ongewenste ontwikkelingen in het havengebied.

De initiatiefnemers van dit voorstel zijn van mening dat er een situatie is ontstaan, waarin de raad een breed gedragen besluit zou moeten nemen.

Naast de hiervoor reeds genoemde juridische procedures, bestaat het daaruit voortvloeiende risico voor het voortdurend slecht en/of gedeeltelijk niet functioneren van het uitgaanscentrum.

Een dergelijk functioneren is niet in het commerciële belang van zowel de eigenaar van het centrum, de zittende huurders en de beoogde nieuwe huurder.

Vanzelfsprekend mag het daaruit voortvloeiend risico voor de kwaliteit van de openbare orde in het betreffende gebied niet worden vergeten.

Niet functionerende voorzieningen en/of leegstand zullen hier ernstig afbreuk aan (kunnen) doen.

Om een situatie te creëren, die aan voorgaande juridische, commerciële en openbare orde afbreukrisico's tegemoet komt dient aan de volgende voorwaarden te worden voldaan.

- a. De gemeenteraad trekt zijn eerder genomen besluit tot wijziging van de verordening speelautomaten in;
- b. Er wordt uitgegaan van een zogenaamde nul-optie voor kansspelautomaten in de toekomst;
- c. Er vindt overleg plaats tussen gemeentebestuur, de eigenaar van het uitgaanscentrum en de beoogde nieuwe huurder voor het realiseren van een passende oplossing.
- d. Zowel de eigenaar, als de beoogde nieuwe exploitant dienen de bereidheid uit te spreken om hieraan mee te werken;
- e. Het overleg dient plaats te vinden tijdens het zomerreces en uiterlijk ten behoeve van besluitvorming in de gemeenteraad van september te worden afgerond;
- f. De exploitant spreekt de bereidheid uit dat de eerder door hem ingediende aanvragen kunnen worden aangehouden, zulks met behoud van rechten.

In het kader van het voorgaande spreekt de gemeenteraad ook nadrukkelijk uit dat er een aanmerkelijke verplichting rust op de eigenaar van het uitgaanscentrum. Zulks vindt z'n aanleiding in het gegeven dat het uitgaanscentrum door hem is gerealiseerd, mede op basis van een nadrukkelijke inspanning van het gemeentebestuur. Deze inspanning is ondermeer vertaald in langdurige huur- en subsidieverplichtingen van de gemeente Huizen.

### **Voorstel**

Gelet op het voorgaande wordt de gemeenteraad van Huizen voorgesteld het volgende besluit te nemen.

1. De gemeenteraad trekt zijn besluit van 27 november 2003 in waardoor de oude verordening herleeft.
2. De gemeenteraad spreekt uit dat er een voorstel ten behoeve van besluitvorming in de gemeenteraad dient te worden uitgewerkt, waarbij wordt uitgegaan van de zogenaamde nul-optie voor kansspelautomaten.
3. De gemeenteraad draagt het college op om in overleg te treden met de eigenaar van het uitgaanscentrum en de beoogde nieuwe huurder en zo nodig anderen om een adequate oplossing voor de exploitatie van het uitgaanscentrum te bereiken, uitgaande van de besluiten onder 1 en 2.
4. De gemeenteraad draagt het college op om uiterlijk voor de septemberraad met een daarop betrekking hebbend voorstel te komen.

VVD-fractie,  
C. Bickers

CDA-fractie,  
J.W.A. Beltman

PvdA-fractie  
Mw. H.J.G. Bos

SGP-fractie  
H. van Amstel

- 
- <sup>1</sup> [www.parlement.com](http://www.parlement.com) (zoekterm 'referendum') (geraadpleegd op 10-11-'06)
- <sup>2</sup> Koopmans, bewerkt door Bennekom, Th. L., Heringa, A. W., Van der Velde, J., Verhey, L. F. M. (2002). *Compendium Staatsrecht*, Deventer: Kluwer, p. 142
- <sup>3</sup> Art. 4 lid 2 en 3 TRW
- <sup>4</sup> Openbare bekendmaking, 30 december 2003; Intern memo van Van Zuiden aan Nijeboer, 19 augustus 2004
- <sup>5</sup> Rapport Burgerzaken 'Referendum i.v.m. de verordening speelautomatenhal 2003', 7 april 2004: p. 2
- <sup>6</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 4
- <sup>7</sup> Publiekssamenvatting referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen, datum?
- <sup>8</sup> Raadsnotulen, 27 november 2003: p. 27
- <sup>9</sup> Gesprek dhr. H. Rebel, 6 juli 2006
- <sup>10</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 16
- <sup>11</sup> Publiekssamenvatting referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen, datum?
- <sup>12</sup> Ontwerpmotie VVD, CDA, PvdA en SGP, 28 juni 2004
- <sup>13</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 16
- <sup>14</sup> Koopmans, bewerkt door Bennekom, Th. L., Heringa, A. W., Van der Velde, J., Verhey, L. F. M. (2002). *Compendium Staatsrecht*, Deventer: Kluwer, p. 32
- <sup>15</sup> Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy, Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, New Haven en Londen: Yale University Press, p. 231
- <sup>16</sup> Rosema, M. (2006): Inleiding vraagstelling bacheloropdracht
- <sup>17</sup> Babbie, E. (2001). *The Practice of Sociale Research*, Belmont: Wadsworth/Thomson Learning, p. 285
- <sup>18</sup> [www.referendumplatform.nl](http://www.referendumplatform.nl) (geraadpleegd op 10-11-'06)
- <sup>19</sup> Koopmans, bewerkt door Bennekom, Th. L., Heringa, A. W., Van der Velde, J., Verhey, L. F. M. (2002). *Compendium Staatsrecht*, Deventer: p. 32; art. 171 lid 1 TRW
- <sup>20</sup> Rosema, M. (2005). *De stemming in Zwolle*, Enschede: Kennisinstituut Stedelijke Samenleving, p. 5
- <sup>21</sup> Koopmans, bewerkt door Bennekom, Th. L., Heringa, A. W., Van der Velde, J., Verhey, L. F. M. (2002). *Compendium Staatsrecht*, Deventer: p. 142
- <sup>22</sup> [www.referendumwet.nl](http://www.referendumwet.nl) (geraadpleegd op 10-11-'06)
- <sup>23</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004
- <sup>24</sup> Interview dhr. H. Rebel, 6 juli 2006
- <sup>25</sup> Rapport Bestuurszaken 'Revitalisatie van het uitgaanscentrum en aanpassing speelautomatenverordening' aan college van B&W, 6 oktober 2003: p. 5
- <sup>26</sup> Raadsnotulen, 27 november 2003: p. 6
- <sup>27</sup> <http://www.cdahuizen.nl/pages/posts/informatiebrief-speelhal-electronisch-casino-uitgaanscentrum-graaf-wichman13.php> (geraadpleegd op 24-10-'06) ([www.cdahuizen.nl](http://www.cdahuizen.nl))
- <sup>28</sup> Rapport Bestuurszaken 'Revitalisatie van het uitgaanscentrum en aanpassing speelautomatenverordening' aan college van B&W, 6 oktober 2003: p. 6
- <sup>29</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 4
- <sup>30</sup> <http://www.cdahuizen.nl/pages/posts/informatiebrief-speelhal-electronisch-casino-uitgaanscentrum-graaf-wichman13.php> (geraadpleegd op 24-10-'06) ([www.cdahuizen.nl](http://www.cdahuizen.nl))
- <sup>31</sup> Publiekssamenvatting referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen, datum?
- <sup>32</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 2 november 2006 en dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006
- <sup>33</sup> Telefoongesprek mevr. Rebel (Dorpsbelangen Huizen) 7 november 2006; dhr. Van Ruiswijk (ChristenUnie) 2 november 2006
- <sup>34</sup> Raadsnotulen, 27 november 2003: p. 12
- <sup>35</sup> Gemeentelijk persbericht, 12 juli 2005
- <sup>36</sup> Publiekssamenvatting referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen, datum?
- <sup>37</sup> <http://www.cdahuizen.nl/pages/posts/informatiebrief-speelhal-electronisch-casino-uitgaanscentrum-graaf-wichman13.php> (geraadpleegd op 10-11-'06) ([www.cdahuizen.nl](http://www.cdahuizen.nl))
- <sup>38</sup> Verordening speelautomatenhallen 1998
- <sup>39</sup> <http://www.huizen.wizard.pvda.nl/printable.do/News3itemId/31499/News1sf/26861/News3allowBrowsing/false/News3addToInstanceId/26869/News3returnPage/26861/News1instanceId/26869/Forum1returnPage/26861/returnPage/26616/News3archive/false/Forum1itemId/31499/AttachmentListinstanceId/26869/AttachmentListpageid/26616/menuId/26861/News3instanceId/26869/Forum1applicationId/3/News1itemId/31499/News1returnPage/26861/AttachmentListtype/1/AttachmentListitemId/31499/pageId/26616/AttachmentListsinstanceId/195684/Attachment> (geraadpleegd op 10-11-'06) (<http://www.huizen.wizard.pvda.nl/>)
- <sup>40</sup> <http://www.cdahuizen.nl/pages/posts/informatiebrief-speelhal-electronisch-casino-uitgaanscentrum-graaf-wichman13.php> (geraadpleegd op 24-10-'06) ([www.cdahuizen.nl](http://www.cdahuizen.nl))
- <sup>41</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 4

- 
- <sup>42</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004; Telefoongesprek dhr. Van der Hulst, 13 december 2006
- <sup>43</sup> Bedrijfsplan Kaapstad Holding B.V., 27 augustus 2003: p. 1; Brief Verdier aan Van der Hulst, 17 november 2003
- <sup>44</sup> Brief Verdier aan Van der Hulst, 17 november 2003
- <sup>45</sup> Bericht college van B&W aan de gemeenteraad, 24 november 2003
- <sup>46</sup> Publiekssamenvatting referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen, datum?
- <sup>47</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004
- <sup>48</sup> Art. 2 lid 3 verordening speelautomatenhallen 1998
- <sup>49</sup> Bericht college van B&W aan de gemeenteraad, 24 november 2003
- <sup>50</sup> Art. 1 E verordening speelautomatenhallen 1998
- <sup>51</sup> Art. 1 C verordening speelautomatenhallen 1998
- <sup>52</sup> Rapport Bestuurszaken 'Revitalisatie van het uitgaanscentrum en aanpassing speelautomatenverordening' aan college van B&W, 6 oktober 2003: p. 6
- <sup>53</sup> Bericht college van B&W aan de gemeenteraad van Huizen, 24 november 2003
- <sup>54</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004
- <sup>55</sup> Publiekssamenvatting referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen, datum?
- <sup>56</sup> Raadsnotulen, 27 november 2003: p. 27
- <sup>57</sup> Telefoongesprek dhr. Schaap (D66), 6 november 2006
- <sup>58</sup> <http://www.cdahuizen.nl/pages/posts/cda-fractie-huizen-unaniem-tegen-de-komst-van-een-elektronisch-casino15.php> (geraadpleegd op 14-12-'06) ([www.cdahuizen.nl](http://www.cdahuizen.nl))
- <sup>59</sup> Telefoongesprek dhr. Rebel (CDA), 12 december 2006
- <sup>60</sup> Telefoongesprek dhr. Bikkers (VVD), 8 november 2006
- <sup>61</sup> Telefoongesprek mevr. Bos (PvdA), 11 december 2006
- <sup>62</sup> Raadsnotulen, 27 november 2003: resp. pp. 12, 5-7, 8, 9
- <sup>63</sup> Telefoongesprek dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), 3 november 2006; Raadsnotulen, 27 november 2003: p. 10
- <sup>64</sup> Subsidieaanvraag Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 11 mei 2004
- <sup>65</sup> Rapport Burgerzaken 'Referendum i.v.m. de verordening speelautomatenhal 2003', 7 april 2004: p. 4
- <sup>66</sup> Telefoongesprek dhr. Bikkers (VVD), 8 november 2006; Resumé besluiten Commissie ABF, 26 april 2004
- <sup>67</sup> Rapport Burgerzaken 'Subsidieverlening', 17 mei 2004: p. 1
- <sup>68</sup> Rapport Burgerzaken: 'Definitieve afrekening subsidie referendum', 18 januari 2005
- <sup>69</sup> CDACcenten leden contactblad CDA Huizen, februari 2004, nummer 1: p. 4
- <sup>70</sup> Interview dhr. H. Rebel, 6 juli 2006
- <sup>71</sup> CDACcenten leden contactblad CDA Huizen, februari 2004, nummer 1: p. 4
- <sup>72</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004
- <sup>73</sup> Openbare bekendmaking, 30 december 2003
- <sup>74</sup> Intern memo van Van Zuiden aan Nijeboer, 19 augustus 2004
- <sup>75</sup> CDACcenten leden contactblad CDA Huizen, mei 2004, nummer 2: p. 12
- <sup>76</sup> Art. 4 lid 3b TRW
- <sup>77</sup> Interview de heren Van Dijk en Daamen, 27 juli 2006
- <sup>78</sup> Definitief verzoekformulier per brief (met strookje)
- <sup>79</sup> Subsidieaanvraag Comité Gokhal NEE, 11 mei 2004
- <sup>80</sup> Interview dhr. H. Rebel 6 juli 2006
- <sup>81</sup> Telefoongesprek dhr. Pas (GroenLinks), 25 augustus 2006
- <sup>82</sup> Folder Comité Gokhal NEE; Telefoongesprek dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006; dhr. Van der Helm, 3 november 2006; Huizer Courant, 3 juni 2004
- <sup>83</sup> Folder Comité Gokhal NEE
- <sup>84</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 9
- <sup>85</sup> Interview dhr. H. Rebel 6 juli 2006
- <sup>86</sup> Huizer Courant, 3 juni 2004; Gooi- en Eemlander, 'Een gokhal of een pianobar. Twistgesprek over de redding van het Huizer uitgaanscentrum', 8 juni 2004; Interview dhr. H. Rebel 06-07-'06 (wat betreft Phohi)
- <sup>87</sup> Huizer Courant, 'Grote klapper refer.moet nog komen', circa januari/februari
- <sup>88</sup> Definitief verzoekformulier per brief (met strookje)
- <sup>89</sup> E-mail dhr. Pas (GroenLinks), 5 september 2006; Telefoongesprek mevr. Bos (PvdA), 11 december 2006
- <sup>90</sup> [http://home.tiscali.nl/awoudsma/cdahuizen/files/bijdrage\\_wz\\_casinoavond\\_cu.doc](http://home.tiscali.nl/awoudsma/cdahuizen/files/bijdrage_wz_casinoavond_cu.doc) (geraadpleegd op 10-11-'06); Interview dhr. H. Rebel 6 juli 2006
- <sup>91</sup> <http://www.voorkom.nl/gokhalneehuizen.htm> (geraadpleegd op 14-12-'06) ([www.voorkom.nl](http://www.voorkom.nl))
- <sup>92</sup> Telefoongesprek dhr. Van Ruiswijk (ChristenUnie), 2 november 2006

- 
- <sup>93</sup> [http://www.sgp.nl/Page/sp4/ml1/from\\_sp\\_id=13/nctru/system\\_id=21/so\\_id=104/Index.html](http://www.sgp.nl/Page/sp4/ml1/from_sp_id=13/nctru/system_id=21/so_id=104/Index.html) (geraadpleegd op 01-11-'06); Interview dhr. H. Rebel 06-07-'06 ([www.sgp.nl](http://www.sgp.nl))
- <sup>94</sup> Interview dhr. H. Rebel 06-07-'06
- <sup>95</sup> Telefoongesprek dhr. Verhoeven, voorzitter van Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 24-08-'06
- <sup>96</sup> Folder Stichting Uitgaanscentrum Ja!
- <sup>97</sup> Subsidieaanvraag Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 11 mei 2004
- <sup>98</sup> Telefoongesprek dhr. Verhoeven, voorzitter van Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 24-08-'06
- <sup>99</sup> Subsidieaanvraag Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 11 mei 2004
- <sup>100</sup> Telefoongesprek dhr. Van der Helm, 3 november 2006; Gooi- en Eemlander, 'De bijbel veroordeelt geldbegeerigheid', 3 juni 2004
- <sup>101</sup> Telefoongesprek dhr. Bikkers (VVD), 8 november 2006
- <sup>102</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 1 november 2006; dhr. Van der Helm, 3 november 2006
- <sup>103</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 7
- <sup>104</sup> Folder Kaapstad Holding BV; Telefoongesprek dhr. Van der Hulst, 13 december 2006
- <sup>105</sup> Brief Wolff en Chandra aan het college van B&W en de gemeenteraad, 12 november 2003
- <sup>106</sup> Brief kerkenraad wijkgemeente de Goede Herderkerk aan het college van B&W, 15 november 2003
- <sup>107</sup> Brief christelijke kerken en gemeenten aan gemeenteraadsleden, 25 november 2003
- <sup>108</sup> Telefoongesprek dhr. De Quay (Bestuurszaken), juni 2006
- <sup>109</sup> Interview de heren Van Dijk en Daamen, 27 juli 2006
- <sup>110</sup> Rapport Bestuurszaken aan college van B&W, 6 oktober 2003
- <sup>111</sup> Telefoongesprek dhr. De Quay, juni 2006; dhr. Van Zuiden, 11 september 2006
- <sup>112</sup> Omrooper themanummer Referendum, 3 juni 2004
- <sup>113</sup> Interview de heren Van Dijk en Daamen, 27 juli 2006
- <sup>114</sup> Rosema, M. (2005). *De stemming in Zwolle*, Enschede: Kennisinstituut Stedelijke Samenleving, p. 63
- <sup>115</sup> Telefoongesprek dhr. Schaap (D66), 6 november 2006; dhr. Van Ruiswijk (ChristenUnie), 2 november 2006; mevr. Bos (PvdA), 11 december 2006
- <sup>116</sup> Telefoongesprek dhr. Bikkers (VVD), 8 november 2006
- <sup>117</sup> Telefoongesprek dhr. Schaap (D66), 6 november 2006
- <sup>118</sup> Telefoongesprek dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006; dhr. Rebel (CDA), 12 december 2006
- <sup>119</sup> Art. 22 lid 1 TRW
- <sup>120</sup> Openbare bekendmaking, 4 december 2003
- <sup>121</sup> Rapport Burgerzaken 'Referendum i.v.m. de verordening speelautomatenhal 2003', 7 april 2004: p. 2
- <sup>122</sup> Rapport Burgerzaken 'Benoeming hoofdstembureau', 18 januari 2003
- <sup>123</sup> Art. 112 TRW
- <sup>124</sup> Art. 110 en 111 TRW
- <sup>125</sup> Art. 110 lid 2 TRW
- <sup>126</sup> Art. 111 lid 1 TRW
- <sup>127</sup> Intern memo 'Korte schets tijdschema referendum' van Van Zuiden aan bmg/secr., 2 december 2003
- <sup>128</sup> Art. 31 TRW
- <sup>129</sup> Rapport Burgerzaken 'Vaststelling kiesgerechtigdheid gemeentelijk referendum', 4 mei 2004: p. 2
- <sup>130</sup> Art. 31 TRW
- <sup>131</sup> Rapport Burgerzaken 'Vaststelling kiesgerechtigdheid gemeentelijk referendum', 4 mei 2004: p. 2
- <sup>132</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 2 november 2006; dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006
- <sup>133</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 2 november 2006
- <sup>134</sup> Resumé besluiten Commissie ABF, 26 april 2004
- <sup>135</sup> Rapport Burgerzaken 'Referendum i.v.m. de verordening speelautomatenhal 2003', 7 april 2004: p. 3; Omrooper, 27 mei 2004
- <sup>136</sup> Art. 114 lid 2 en 3 TRW
- <sup>137</sup> Art. 114 lid 1 TRW; Omrooper, 19 mei 2004
- <sup>138</sup> Openbare bekendmaking, 4 december 2003
- <sup>139</sup> Art. 52, 53 en 59 TRW
- <sup>140</sup> Openbare bekendmaking, 30 december 2003
- <sup>141</sup> Art. 56 lid 2 TRW
- <sup>142</sup> Intern memo 'Stappenplan referendum' van Daamen aan Van Dijk, 18 december 2003
- <sup>143</sup> Intern memo 'Korte schets tijdschema referendum' van Van Zuiden aan bmg/secr., 2 december 2003
- <sup>144</sup> Rosema, M. (2005). *De stemming in Zwolle*, Enschede: Kennisinstituut Stedelijke Samenleving, p. 51
- <sup>145</sup> Omrooper themanummer Referendum, 3 juni 2004
- <sup>146</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004
- <sup>147</sup> Publickssamenvatting referendum wijziging speelautomatenverordening Huizen, datum?

- 
- <sup>148</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004; Omrooper themanummer Referendum, 3 juni 2004
- <sup>149</sup> Resumé besluiten Commissie ABF, 26 april 2004
- <sup>150</sup> Rapport Bestuurszaken 'Beleidsregel subsidiëring campagnes m.b.t. referendum', 29 april 2004: pp. 1-3
- <sup>151</sup> Rapport Bestuurszaken 'Beleidsregel subsidiëring campagnes m.b.t. referendum', 29 april 2004: p. 3
- <sup>152</sup> De Omrooper, 6 mei 2004
- <sup>153</sup> Rapport Bestuurszaken 'Beleidsregel subsidiëring campagnes m.b.t. referendum', 29 april 2004: p. 2
- <sup>154</sup> Resumé besluiten Commissie ABF, 26 april 2004
- <sup>155</sup> Subsidieaanvraag Comité Gokhal NEE, 11 mei 2004; Subsidieaanvraag Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 11 mei 2004
- <sup>156</sup> Rapport Burgerzaken 'Subsidieverlening', 17 mei 2004: p. 1
- <sup>157</sup> Rapport Burgerzaken 'Referendum i.v.m. de verordening speelautomatenhal 2003', 7 april 2004: p. 2
- <sup>158</sup> Interview de heren Van Dijk en Daamen, 27 juli 2006
- <sup>159</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 2 november 2006
- <sup>160</sup> Art. 115 TRW
- <sup>161</sup> Rosema, M. (2005). *De stemming in Zwolle*, Enschede: Kennisinstituut Stedelijke Samenleving, p. 45
- <sup>162</sup> Telefoongesprek dhr. Bickers, 8 november 2006; dhr. Schaap en Van Amstel, 6 november 2006; dhr. Van der Helm, 3 november 2006; mevr. Rebel, 7 november 2006
- <sup>163</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004; Omrooper themanummer Referendum, 3 juni 2004
- <sup>164</sup> Slechts een greep uit de vele krantenartikelen over het casino is: Nieuwsblad voor Huizen, 'Actievoeren voor én tegen casino', 3 juni 2004; 'Discussie niet verengen tot alleen kansspelen', 11 december 2003; 'Voor- en tegenstanders casino kunnen subsidie aanvragen', 6 mei 2004 (?); Gooi- en Eemlander, 'Gokcentrum hoeft niet direct een succes te zijn', 3 juni 2004; Huizer Courant, 'Meer gokkasten betekent meer verslaving', 3 juni 2004.
- <sup>165</sup> Besluit gemeenteraad, 27 november 2003
- <sup>166</sup> Openbare bekendmaking, 4 december 2003
- <sup>167</sup> Omrooper themanummer Referendum, 3 juni 2004
- <sup>168</sup> [http://www.referendumplatform.nl/share/files/7\\_156044/gehoudenreferenda.pdf](http://www.referendumplatform.nl/share/files/7_156044/gehoudenreferenda.pdf) (geraadpleegd op 13-12-'06) ([www.referendumplatform.nl](http://www.referendumplatform.nl))
- <sup>169</sup> Interview de heren Van Dijk en Daamen, 27 juli 2006
- <sup>170</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 2 november 2006
- <sup>171</sup> Rapport Burgerzaken 'Referendum i.v.m. de verordening speelautomatenhal 2003', 7 april 2004: p. 1
- <sup>172</sup> Rapport Bestuurszaken 'Beleidsregel subsidiëring campagnes m.b.t. referendum', 29 april 2004: p. 1
- <sup>173</sup> Rapport Burgerzaken 'Subsidieverlening', 17 mei 2004: p. 2
- <sup>174</sup> Rapport Burgerzaken: 'Definitieve afrekening subsidie referendum', 18 januari 2005
- <sup>175</sup> Rapport Burgerzaken 'Referendum i.v.m. de verordening speelautomatenhal 2003', 7 april 2004: p. 6
- <sup>176</sup> Huizer Courant, 'Gemeente Huizen werkt referendum elektronisch casino tegen', 8 januari 2004; 'Huizer maat was vol voor organisator referendum', 15 januari 2004; Interview dhr. H. Rebel, 6 juli 2006
- <sup>177</sup> Interview de heren Van Dijk en Daamen, 27 juli 2006
- <sup>178</sup> Definitief verzoekformulier (per brief)
- <sup>179</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 2 november 2006
- <sup>180</sup> Art. 80 lid 3 TRW; Brief dhr. Verdier aan mevr. Young, 23 januari 2004
- <sup>181</sup> Brief dhr. Verdier aan mevr. Young, 23 januari 2004
- <sup>182</sup> Brief mevr. Heida aan dhr. Verdier, 27 januari 2004
- <sup>183</sup> Definitief verzoekformulier per brief (met strookje)
- <sup>184</sup> Brief dhr. Verdier aan mevr. Young, 23 januari 2004
- <sup>185</sup> Brief dhr. Daamen aan dhr. Kos, 4 februari 2004
- <sup>186</sup> Telefoongesprek dhr. Verdier, 2 november 2006
- <sup>187</sup> [http://www.referendumplatform.nl/share/files/7\\_156044/gehoudenreferenda.pdf](http://www.referendumplatform.nl/share/files/7_156044/gehoudenreferenda.pdf) (geraadpleegd op 13-12-'06) ([www.referendumplatform.nl](http://www.referendumplatform.nl))
- <sup>188</sup> Art. 5 TRW
- <sup>189</sup> Gemeentelijke informatiefolder, begin juni 2004
- <sup>190</sup> Proces-verbaal van de zitting van het centraal stembureau inzake de vaststelling van de uitslag van een gemeentelijk referendum, 14 juni 2004
- <sup>191</sup> Interview dhr. H. Rebel, 6 juli 2006; Subsidieaanvraag Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 11 mei 2004
- <sup>192</sup> Telefoongesprek mevr. Bos (PvdA), ; dhr. Rebel (CDA), 12 december 2006
- <sup>193</sup> Telefoongesprek dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006; dhr. Van Ruiswijk (ChristenUnie), 2 november 2006; dhr. Verdier, 1 november 2006; mevr. Rebel (Dorpsbelangen Huizen), 7 november 2006; mevr. Bos (PvdA), 11 december 2006; dhr. Rebel (CDA), 12 december 2006; E-mail dhr. Pas, 5 september 2006
- <sup>194</sup> CDACenten leden contactblad CDA Huizen, mei 2004, nummer 2: p. 12
- <sup>195</sup> Telefoongesprek dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), 3 november 2006; Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 10



- 
- <sup>196</sup> Rosema, M. (2005). *De stemming in Zwolle*, Enschede: Kennisinstituut Stedelijke Samenleving, pp. 74-75
- <sup>197</sup> Telefoongesprek dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006; dhr. Van Ruiswijk (ChristenUnie), 2 november 2006; mevr. Rebel (Dorpsbelangen Huizen), 7 november 2006; mevr. Bos (PvdA), 11 december 2006; dhr. Rebel (CDA), 12 december 2006
- <sup>198</sup> E-mail dhr. Pas, 5 september 2006
- <sup>199</sup> Telefoongesprek dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), 3 november 2006; Subsidieaanvraag Stichting Uitgaanscentrum Ja!, 11 mei 2004
- <sup>200</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: pp. 9-10; Telefonisch interview dhr. Pas, 25 augustus 2005
- <sup>201</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 13
- <sup>202</sup> Met dit argument wordt bedoeld dat de burger niet voldoende op de hoogte was van de redenen waarom de raad had besloten de verordening 1998 aan te passen, maar wel wist dat het besluit van de raad een elektronisch casino, of gokhal, mogelijk maakte. Dit idee bleek uit telefoongesprekken met dhr. Verdier, 1 november 2006; mevr. Bos (PvdA), 11 december 2006; dhr. Rebel (CDA), 12 december 2006.
- <sup>203</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: pp. 9-10
- <sup>204</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 9
- <sup>205</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 8
- <sup>206</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 11
- <sup>207</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 10
- <sup>208</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 5
- <sup>209</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 7
- <sup>210</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 13
- <sup>211</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: resp. pp. 7, 13, 5, 11; Telefoongesprek dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), 3 november 2006
- <sup>212</sup> Art. 23 lid 2 TRW
- <sup>213</sup> Ontwerpmotie VVD, CDA, PvdA en SGP, 28 juni 2004
- <sup>214</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 5
- <sup>215</sup> Ontwerpmotie VVD, CDA, PvdA en SGP, 28 juni 2004
- <sup>216</sup> Ontwerpmotie VVD, CDA, PvdA en SGP, 28 juni 2004: p. 3
- <sup>217</sup> Ontwerpmotie VVD, CDA, PvdA en SGP, 28 juni 2004
- <sup>218</sup>
- <http://www.huizen.pvda.nl/renderer.do/menuId/26566/sf/26616/returnPage/26616/itemId/41428/realItemId/41428/pageId/26616/instanceId/26645/> (geraadpleegd op 10-11-'06) (<http://www.huizen.wizard.pvda.nl/>)
- <sup>219</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 16
- <sup>220</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 15
- <sup>221</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 1
- <sup>222</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: pp. 7-8
- <sup>223</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 11
- <sup>224</sup> Raadsnotulen, 1 juli 2004: p. 13; Telefoongesprek mevr. Bos, 11 december 2006
- <sup>225</sup> Telefoongesprek dhr. Bikkers (VVD), 8 november 2006
- <sup>226</sup> Telefoongesprek dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), 3 november 2006
- <sup>227</sup> Telefoongesprek dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006
- <sup>228</sup> Telefoongesprek mevr. Rebel (Dorpsbelangen Huizen), 7 november 2006; dhr. Rebel (CDA), 12 december 2006
- <sup>230</sup> Geraadpleegd circa augustus 2006
- <sup>231</sup> Geraadpleegd circa augustus 2006
- <sup>232</sup> Geraadpleegd circa augustus 2006
- <sup>233</sup> Raadsnotulen, 13 januari 2005: p. 6
- <sup>234</sup> Gemeentelijk persbericht, 12 juli 2005
- <sup>235</sup> Telefoongesprek dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006
- <sup>236</sup> <http://www.cdahuizen.nl/pages/posts/ledenvergadering-cda-huizen-oordeelt-positief-over-fractiebeleid-inzake-de-graaf-wichman47.php> (geraadpleegd op 14-12-'06) ([www.cdahuizen.nl](http://www.cdahuizen.nl))
- <sup>237</sup> Raadsnotulen, 7 juli 2005: pp. 7-8; Telefoongesprek mevr. Rebel (Dorpsbelangen Huizen), 7 november 2006; dhr. Van Amstel (SGP), 6 november 2006
- <sup>238</sup> Telefoongesprek dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), 3 november 2006
- <sup>239</sup> Raadsnotulen, 19 en 20 oktober 2006: p. 36
- <sup>240</sup> Telefoongesprek mevr. Rebel (Dorpsbelangen Huizen), 7 november 2006; dhr. Schaap (D66), 6 november 2006; dhr. Van der Helm (Leefbaar Huizen), 3 november 2006
- <sup>241</sup> Raadsnotulen, 19 en 20 oktober 2006: p. 38

---

<sup>242</sup> [http://www.referendumpatform.nl/share/files/7\\_156044/gehoudenreferenda.pdf](http://www.referendumpatform.nl/share/files/7_156044/gehoudenreferenda.pdf) (geraadpleegd op 13-12-'06) ([www.referendumpatform.nl](http://www.referendumpatform.nl))

<sup>243</sup> Koopmans, bewerkt door Bennekom, Th. L., Heringa, A. W., Van der Velde, J., Verhey, L. F. M. (2002). *Compendium Staatsrecht*, Deventer: Kluwer, p. 32

<sup>244</sup> Art. 80 lid 3 TRW